

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

Інститут бізнесу, менеджменту та маркетингу

Кафедра обліку, фінансів та готельно-ресторанної справи

Пояснювальна записка

до дипломної роботи бакалавра

на тему:

Облік і аудит дебіторської і кредиторської заборгованості у Філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України»

Виконала: студентка IV курсу,
групи ОА-41
Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Левківська Олександра Олексіївна

Керівник к.е.н., доц. Мандрик В.О.

Рецензент к.е.н., доц. Гуль І.Г.
(прізвище та ініціали)

Львів – 2025 р.

Додаток Д

Згідно з формою № Н-9.01
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року №384

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

Інститут _____ бізнесу, менеджменту та маркетингу _____
Кафедра _____ обліку, фінансів та готельно-ресторанної справи _____
Освітнього ступеня _____ бакалавр _____
Спеціальність _____ 071 «Облік і оподаткування» _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри обліку, фінансів та
готельно-ресторанної справи

« 13 » 02 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Левківській Олександрі Олексіївні _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Облік і аудит дебіторської і кредиторської заборгованості у Філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України»
керівник роботи Мандрик Василь Олегович к.е.н., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від "10"02. 2025 р. №С-79.

2. Термін подання студентом роботи 10.06.25р.

3. Вихідні дані до роботи Установчі документи Філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України», наказ про обікову політику, фінансова, статистична, податкова звітність підприємства за 2022-2024рр., облікові реєстри, навчально-методична література, нормативно-правова база.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ. Розділ 1. Теоретичні основи обліку і аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості Розділ 2. Економічна характеристика Філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України та оцінка стану обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами Розділ 3. Аудит розрахунків з дебіторами і кредиторами У Філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України. Висновки і пропозиції.

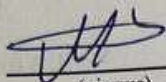
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Лист 1 Основні економічні показники діяльності Філії «Львівське ЛГ» за 2022-2024 роки. Лист 2 Відображення дебіторської заборгованості у Балансі (Звіті про фінансовий стан) (ф. №1) Лист 3. Класифікація дебіторської заборгованості Лист 4. Класифікація поточної кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання Лист 5. Програма аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості. Лист 6. Етапи аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
X	X	X	X
X	X	X	X
X	X	X	X
X	X	X	X
X	X	X	X

7. Дата видачі завдання 27.02.2025 р.

Керівник роботи

(підпис)

Мандрик В.О.

(прізвище та ініціали)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1	Вступ	27.02.25р.- 04.03.25р.	Виконано
2	Розділ 1. Теоретичні основи обліку і аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості	05.03.25р.- 20.03.25р.	Виконано
3	Розділ 2. Економічна характеристика Філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України та оцінка стану обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами	21.03.25р.- 03.04.25р.	Виконано
4	РОЗДІЛ 3. Аудит розрахунків з дебіторами і кредиторами У Філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України	04.04.25р.- 30.05.25р.	Виконано
5	Висновки	01.06.25р.- 10.06.25р.	Виконано

Студентка

(підпис)

Левківська О.О.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Мандрик В.О.
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бакалаврська робота виконана на фактографічній інформації, що характеризує виробничо-господарську та природоохоронну діяльність філії “Львівське лісове господарство” за 2022-2024 рр.

Об’єктом дослідження є обліково-звітний і контрольо-аналітичний процеси на підприємстві. Предмет дослідження – облік та аудит розрахунків з дебіторами і кредиторами філії “Львівське лісове господарство”. Метою роботи є аналіз теоретичних основ, нормативно-правового регулювання та практики ведення обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами, а також аудиту заборгованості для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства.

За результатами бакалаврського дослідження сформульовано основні результати дослідження та пропозиції щодо оптимізації обліку та аудиторського контролю дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві.

Загальний обсяг роботи – 81ст. Вона складається з вступу, трьох розділів, висновків, 9 рисунків, 26 таблиць, 46 використаних літературних джерел.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, облік розрахунків, аудит, фінансовий контроль, лісове господарство.

ANNOTATION

The bachelor’s thesis is based on factual information characterizing the production, economic, and environmental activities of the branch “Lviv Forest Enterprise” for the years 2022–2024.

The object of the study is the accounting, reporting, and control-analytical processes within the enterprise. The subject of the study is the accounting and audit of settlements with debtors and creditors at the “Lviv Forest Enterprise” branch. The aim of the thesis is to analyze the theoretical foundations, regulatory framework, and practical aspects of accounting for settlements with debtors and creditors, as well as to conduct debt audits to improve the efficiency of the enterprise's financial resource management.

The results of the bachelor’s research include the key findings and proposals for optimizing the accounting and audit control of receivables and payables at the enterprise.

The total volume of the thesis is 81 pages. It consists of an introduction, three chapters, conclusions, 9 figures, 26 tables, and references to 46 literary sources.

Keywords: accounts receivable, accounts payable, settlements accounting, audit, financial control, forestry.

Зміст

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ	8
1.1 Економічна сутність і класифікація розрахунків з дебіторами і кредиторами	8
1.2 Економіко-правовий аналіз нормативної бази з обліку і аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості	13
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТКА ФІЛІЇ «ЛЬВІВСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» ДСГП «ЛІСИ УКРАЇНИ ТА ОЦІНКА СТАНУ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ І КРЕДИТОРАМИ..	24
2.1 Аналіз фінансово–економічних показників господарської та природоохоронної діяльності філії “Львівське ЛГ”	24
2.2 Практичні аспекти ведення обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами.....	38
2.3 Сучасні комп’ютерні технології ведення обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами на підприємстві та їх практичне застосування..	41
РОЗДІЛ 3. АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ І КРЕДИТОРАМИ У ФІЛІЇ «ЛЬВІВСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» ДСГП «ЛІСИ УКРАЇНИ	53
3.1. Мета, зміст, завдання та джерела інформації аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості	53
3.2. Методичні прийоми проведення аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості	57
3.3. Результати аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості.....	61
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах ведення господарської діяльності важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності підприємств відіграє ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Саме ці елементи фінансової звітності безпосередньо впливають на ліквідність, платоспроможність і загальний фінансовий стан підприємства. Неефективне управління розрахунками з контрагентами може призвести до зниження оборотності активів, виникнення фінансових труднощів та погіршення ділової репутації.

Важливим аспектом вивчення цього питання є облік розрахунків з дебіторами і кредиторами, а також здійснення аудиторського контролю за достовірністю та обґрунтованістю відображення відповідної інформації у фінансовій звітності. Облік має забезпечити повне та своєчасне відображення всіх операцій, що стосуються розрахункових відносин, а аудит – виявити можливі помилки, порушення чи недоліки в обліковому процесі.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних і практичних аспектів обліку та аудиту дебіторської і кредиторської заборгованості на прикладі філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України», а також розробка пропозицій щодо вдосконалення відповідних процесів.

Для досягнення мети в роботі поставлені такі завдання:

- розкрити економічну сутність і класифікацію розрахунків з дебіторами та кредиторами;
- проаналізувати чинну нормативно-правову базу з обліку й аудиту відповідних операцій;
- охарактеризувати фінансово-економічний стан підприємства;
- оцінити стан організації обліку розрахунків з контрагентами на підприємстві;

– вивчити застосування сучасних комп’ютерних технологій у цьому процесі;

– провести аудит дебіторської та кредиторської заборгованості і сформулювати практичні рекомендації за його результатами.

Об’єктом дослідження є діяльність філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України», а предметом – організація обліку та проведення аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, документальне спостереження, узагальнення, графічне моделювання, а також прийоми економіко-статистичного та фінансового аналізу.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування запропонованих рекомендацій щодо вдосконалення обліково-аудиторських процедур в діяльності підприємств лісового господарства з метою підвищення ефективності управління фінансовими потоками.

РОЗДІЛ 1.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ І КРЕДИТОРАМИ

1.1 Економічна сутність і класифікація розрахунків з дебіторами і кредиторами

Удосконалення економічного середовища через запровадження ринкових механізмів господарювання сприяє посиленню відповідальності та підвищенню рівня самостійності суб'єктів господарювання у процесі прийняття управлінських рішень. Зокрема, це стосується питань, пов'язаних із регулюванням взаємовідносин з дебіторами і кредиторами. Такі умови змушують підприємства ефективніше управляти своїми фінансовими ресурсами з метою оптимізації розрахунків, що, у свою чергу, позитивно впливає на загальний фінансовий стан господарства. Варто зазначити, що коливання обсягів дебіторської або кредиторської заборгованості можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки для фінансової стійкості підприємства. Тому постійний моніторинг та глибокий аналіз структури і динаміки розрахункових операцій є важливою умовою забезпечення ефективного фінансового менеджменту.

Дебіторська і кредиторська заборгованість виникає у процесі здійснення господарської діяльності, що передбачає переважно безготівкову форму розрахунків з різними контрагентами – замовниками, постачальниками, підрядниками, органами державного контролю, структурами соціального забезпечення тощо. Основною причиною виникнення цих зобов'язань є часовий розрив між моментом реалізації товарів, виконання робіт або надання послуг та фактичним надходженням коштів за них або здійсненням відповідних виплат. Накопичення значних обсягів дебіторської чи кредиторської заборгованості може призвести до перерозподілу оборотного капіталу, що потенційно здатне викликати фінансові ускладнення для суб'єкта господарювання.

Із розвитком економіки України та глобальних тенденцій у світовому господарстві змінюється і розуміння терміна “дебіторська заборгованість”. Упродовж останніх десятиліть спостерігалось переосмислення цього поняття як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Станом на сьогодні не існує єдиного, загально визнаного тлумачення терміна “дебіторська заборгованість”, що зумовлено багатогранністю його проявів у фінансовій діяльності підприємств. Незважаючи на відмінності в інтерпретації, незмінною залишається його суть – це форма заборгованості або своєрідної фінансової позики, яку надає підприємство своїм контрагентам. З метою узагальнення і систематизації існуючих трактувань дебіторської заборгованості, нами було здійснено аналіз наукових підходів, результати якого подано у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення дебіторської заборгованості в різних джерелах

№	Джерело	Тлумачення поняття “дебіторська заборгованість”
1	П(с)БО 10 п. 4 “Дебіт. заборг.”	Сума заборгованості дебіторів на певну дату
2	П(с)БО 13 п. 4 “Фінансові інструменти”	Сума, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для перепродажу
3	МСБО 39 п. 9 “Фін. інструменти: визнання та оцінка”	Похідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку
4	Матицина Н.О.	Розмір неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку оплати
5	Білик М.Д.	Матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства
6	Гуня В.О.	Одна з найважливіших складових кредитної діяльності підприємства, як один з елементів для розрахунку показників її результативності
7	Іванов Є.О.	Боргові права до покупців
8	Білик І.	Фінансовий актив, який є контрактивним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства; визнається активом, коли підприємство має юридичне право на одержання коштів

Питання визначення сутності дебіторської заборгованості є предметом активного обговорення як серед вітчизняних, так і серед зарубіжних науковців. Дослідники різних країн по-різному інтерпретують це поняття, виходячи з особливостей національного законодавства, облікових стандартів та підходів до оцінки фінансової діяльності підприємств. Так, у міжнародній практиці дебіторська заборгованість здебільшого ототожнюється з фінансовими активами, які передбачають право підприємства на отримання грошових коштів або інших економічних вигід у майбутньому.

Однак, варто зауважити, що більшість наявних трактувань є фрагментарними: вони не відображають повною мірою економічної сутності дебіторської заборгованості, акцентуючи увагу лише на окремих її аспектах – правовому, обліковому чи фінансовому. У зв'язку з цим ми пропонуємо власне, більш узагальнене та економічно обґрунтоване визначення: дебіторська заборгованість – це майно (матеріальні ресурси), що не було оплачено контрагентами, або грошові кошти, вилучені з обороту підприємства, які тимчасово не беруть участі у процесі виробництва, обігу чи інвестування. Таке формулювання дає змогу чітко зрозуміти економічну природу дебіторської заборгованості, розкрити її роль і значення в системі управління обіговими активами.

У процесі проведеного дослідження було також встановлено, що на сучасному етапі науковці не дійшли єдиного підходу до класифікації дебіторської заборгованості. Наявні класифікації, представлені в науковій літературі, здебільшого охоплюють лише окремі ознаки або властивості цього економічного явища. У зв'язку з цим виникає необхідність у створенні більш комплексної, системної класифікації дебіторської заборгованості, яка б ураховувала її багатоаспектний характер. Власне бачення класифікаційного підходу нами представлено в таблиці 1.2.

Класифікація дебіторської заборгованості

№	Ознака	Види дебіторської заборгованості	
1	Строк погашення	Довго- строкова	За майно, що передано у фінансову оренду
			Одержані векселі
			Інша довгострокова заборгованість
		Поточна	За товари, роботи та послуги
			За розрахунками
		Інша поточна заборгованість	
2	Своєчасність погашення	дебіторська заборгованість, строк оплати якої не настав	
		дебіторська заборгованість не сплачена в строк	
		сумнівна дебіторська заборгованість	
		безнадійна дебіторська заборгованість	
3	Статті бух-галтерського балансу	за товари, роботи, послуги	
		за розрахунками із бюджетом	
		за розрахунками за виданими авансами	
		за розрахунками з нарахованих доходів	
		за розрахунками із внутрішніх розрахунків	
		Інша поточна дебіторська заборгованість	
4	Строк позовної давності	Непрострочена	
		Прострочена	
5	Оцінка вартості	Первинна	
		Чиста реалізаційна	
6	Вид	Товарна (операційна)	
		Нетоварна (не операційна)	
7	Особливі види	Відстрочена податкові активи	
		Витрати майбутніх періодів	

Процес виникнення дебіторської заборгованості є об'єктивним і закономірним явищем, що супроводжує господарську діяльність будь-якого підприємства. Його зумовлює наявність невизначеності та ризиків, притаманних процесу взаєморозрахунків між контрагентами у межах договірних зобов'язань. Загалом ризик у економічній діяльності слід розглядати як кількісну міру потенційної небезпеки, що присутня практично у всіх формах взаємодії економічних суб'єктів.

Найбільш значущим ризиком, пов'язаним із дебіторською заборгованістю, є ризик її непогашення, тобто невиконання зобов'язань контрагентом щодо оплати товарів, робіт або послуг. Існує кілька типових ситуацій, які можуть призводити до такого розвитку подій:

Незадоволеність замовника якістю продукції або наданими послугами – затримка у здійсненні оплати може бути індикатором намагання покупця звернути увагу на претензії до постачальника;

Невідповідність фінансових циклів контрагентів – навіть за наявності у замовника достатніх коштів, строки оплати можуть не збігатися з очікуваними термінами надходжень у підприємства-постачальника;

Фінансові труднощі замовника – обмежені грошові ресурси унеможливають своєчасне виконання зобов'язань.

Паралельно з утворенням дебіторської заборгованості, у процесі виробничо-господарської діяльності підприємства виникають також зобов'язання перед іншими суб'єктами господарювання – постачальниками матеріалів, палива, комплектуючих, виконавцями робіт чи послуг, які забезпечують функціонування виробництва. Це призводить до формування кредиторської заборгованості, яка може бути як внутрішньою (по відношенню до українських контрагентів), так і зовнішньою (щодо зарубіжних партнерів).

Таким чином, значна частина ресурсів підприємства представлена залученими (позиковими) коштами, зокрема тими, що обліковуються як кредиторська заборгованість. Незважаючи на багаторічну історію існування даного економічного явища та його широке використання в практиці, в науковій літературі дотепер відсутнє уніфіковане трактування поняття «кредиторська заборгованість». Сучасні підходи до її класифікації та інтерпретації залишаються фрагментарними й потребують подальшого системного дослідження та узагальнення.

Аналіз підходів до трактування поняття «кредиторська заборгованість», що представлений у науковій літературі, узагальнено та систематизовано у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Визначення кредиторської заборгованості в різних джерелах

№	Джерело	Тлумачення поняття “кредиторська заборгованість”
1	Борисов А.Б.	Кредиторська заборгованість – це грошові ресурси, які тимчасово знаходяться у розпорядженні підприємства або фірми, однак юридично належать іншим особам – юридичним чи фізичним – і підлягають обов’язковому поверненню після закінчення встановленого терміну або на вимогу кредитора. Фактично, йдеться про позичені кошти, які ще не були погашені.
2	Голов С.Ф. та Костюченко В.М.	Це також суми, що виникають як зобов’язання перед постачальниками за поставлені товари або надані послуги, які підприємство придбало з відстрочкою платежу, тобто в кредит.
3	Партин Г.О. та Загородній А.Г.	Кредиторська заборгованість підприємства – це заборгованість перед іншими суб’єктами господарювання, яка виникла внаслідок уже здійснених операцій (наприклад, отримання товарів, послуг, ресурсів) і виражена в грошовому еквіваленті. Підприємство має офіційне зобов’язання її погасити у визначений договором термін.
4	Цалко Ю.С.	Така заборгованість може розглядатися як тимчасове використання підприємством активів інших суб’єктів господарювання без фактичної оплати – у вигляді безоплатного одержання майна або послуг на певний період.
5	Ткаченко Н.М.	У ширшому розумінні – це тимчасово залучені підприємством грошові кошти чи ресурси, які використовуються у власній господарській діяльності, але підлягають поверненню їх законним власникам.
6	Чабанова Н.В. та Василенко Ю.А	У правовому аспекті кредиторська заборгованість виступає як особливий компонент майна організації, що перебуває у сфері зобов’язальних правовідносин. Організація має право користуватися цими ресурсами, однак вона не є їх повноправним власником і повинна забезпечити повернення зазначених сум власникам – кредиторам.
7	Бланк І.А	З точки зору бухгалтерського обліку, кредиторська заборгованість належить до поточних зобов’язань підприємства. Вона охоплює як зобов’язання за господарськими угодами, так і зобов’язання, що виникають з розрахунків по нарахуваннях, податках, штрафних тощо.

Таким чином, наведені вище тлумачення поняття “кредиторська заборгованість” свідчать про наявність суттєвих розбіжностей у підходах до його визначення. Різні науковці інтерпретують це поняття по-різному: одні розглядають його як грошові кошти, інші – як специфічний елемент майна або навіть як форму розрахунків між господарюючими суб’єктами за товари, роботи чи послуги. Проте, при цьому часто випускається з поля зору важливий аспект – належність кредиторської заборгованості до кругообігу капіталу підприємства.

У дійсності кредиторська заборгованість є невіддільною частиною щоденного функціонування економічної системи суб’єкта господарювання. Вона виникає на одному з етапів кругообігу капіталу, який включає постійне чергування господарських процесів: закупівлю сировини та матеріалів, виробництво продукції, її реалізацію та отримання грошових коштів. На кожному з цих етапів формуються відповідні фінансово-економічні категорії. Зокрема:

- етап закупівлі матеріальних ресурсів супроводжується зростанням виробничих запасів та кредиторської заборгованості;
- виробництво спричиняє накопичення готової продукції;
- реалізація товарів породжує дебіторську заборгованість.

Усі ці етапи повторюються в межах виробничого циклу підприємства, формуючи безперервний потік фінансових операцій, надходжень і платежів.

Враховуючи це, можемо дійти висновку, що кредиторська заборгованість – це не лише фінансове зобов’язання перед постачальниками чи іншими контрагентами, а й ключовий елемент фінансового механізму підприємства, який виступає об’єктом обов’язкових правовідносин між боржником і кредитором. Вона виникає в момент придбання підприємством товарів, послуг чи ресурсів, які ще не були оплачені.

У сучасній економічній літературі прийнято виділяти кілька основних видів кредиторської заборгованості. Серед них:

- заборгованість за товари, роботи та послуги, строк оплати за які ще не настав;
- заборгованість за ті самі товари, роботи та послуги, по яких вже порушені строки розрахунку;
- зобов'язання за виданими векселями;
- заборгованість перед замовниками за отримані аванси;
- розрахунки з державним бюджетом та позабюджетними фондами;
- зобов'язання зі страхових платежів;
- заборгованість з оплати праці;
- інші види зобов'язань перед третіми особами.

Усі ці категорії утворюють структуру кредиторської заборгованості підприємства, яка представлена в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Класифікація кредиторської заборгованості

№	Ознака	Класифікація
1	Забезпеченість	Забезпечені
		незабезпечені
2	Строк погашення	Строкові
		Безстрокові
3	Спосіб погашення	Монетарні (готівкові)
		Немонетарні (безготівкові)
4	Термін погашення	Довгострокові
		короткострокові
5	Можливість оцінки	Фактичні
		Оцінюючі
		умовні

Серед основних причин виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості у суб'єктів господарювання можна виокремити низку економічних і організаційних чинників, які мають як системний, так і ситуативний характер. До таких причин належать:

– дисбаланс між обсягом грошової маси в обігу та реальною вартістю виготовленої продукції, що призводить до браку ліквідності в економічному середовищі;

– низька платіжна дисципліна замовників, що поєднується з фінансовою нестабільністю в окремих галузях, зокрема в умовах економічної кризи чи рецесії;

– дефіцит обігових коштів у замовників або погіршення їхньої платоспроможності, що безпосередньо впливає на своєчасність розрахунків із постачальниками;

– порушення умов розрахунково-платіжної дисципліни з боку контрагентів, що створює ланцюгову реакцію неплатежів у всьому господарському ланцюзі;

– зниження інвестиційної активності та скорочення залишків грошових коштів на рахунках підприємств, що обмежує фінансову гнучкість господарств;

– різке зростання відсоткових ставок, яке не компенсується рівнем інфляції, а також складність у доступі до кредитних ресурсів, зокрема довгострокових, особливо для малого та середнього бізнесу;

– відволікання коштів на придбання іноземної валюти з подальшими валютними коливаннями й девальвацією гривні, що призводить до збитків і непередбачених фінансових втрат;

– обмежене застосування факторингових послуг, які могли б частково зменшити тягар дебіторської заборгованості за рахунок її дострокового погашення;

– відсутність ефективної політики управління дебіторською заборгованістю, що виражається у слабкому контролі за умовами договорів, строками оплат і ризиками неповернення;

– низький рівень аналітики та контролю у сфері обліку дебіторської й кредиторської заборгованостей, що унеможлиблює своєчасне реагування на критичні фінансові ситуації.

Крім зазначеного, слід також звернути увагу на психологічний фактор – толерантне ставлення до заборгованості, що досі спостерігається на багатьох підприємствах. Участь у господарському обігу без чіткої платіжної дисципліни

породжує накопичення боргів, які в перспективі можуть призвести до фінансової нестабільності або навіть банкрутства.

1.2 Економіко-правовий аналіз нормативної бази з обліку і аудиту розрахунків з дебіторами і кредиторами

Нормативна база, що визначає структуру та порядок оформлення розрахунків з дебіторами і кредиторами, ґрунтовно врегульована чинним законодавством України. До неї належать закони, постанови КМУ, накази міністерств і відомств, а також нормативні акти Державної податкової служби та Національного банку України. Оскільки дебіторська заборгованість є складовою активів підприємства і суттєво впливає на оцінку його фінансового стану, управління нею – як частиною як оборотних, так і необоротних активів – є важливим завданням. Рівні нормативно-правового регулювання обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами зображено на рис. 1.1.

Рис. 1.1 Нормативно-правове регламентування обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами

Нормативно-правові акти першого рівня мають пріоритетне значення, оскільки займають провідне місце в системі регулювання та мають перевагу під

час розгляду спірних питань. Документи другого рівня нормативного регулювання спрямовані на вирішення завдань на методичному рівні. Основу нормативно-правового забезпечення, що регламентує організацію та методологію бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами, наведено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Нормативно-правова база у сфері розрахунків з дебіторами і кредиторами

№	Назва нормативного документу	Коротка характеристика змісту норм. документу
1	2	4
1	Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. за № 2755-VI[1]	У національному законодавстві надається визначення безнадійної дебіторської заборгованості, а також окреслюються особливості її покриття банками та небанківськими фінансовими установами.
2	Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” №996-XIV від 16 липня 1999р. [9]	Один із ключових законів регламентує нормативно-правові підходи до регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності в Україні. У цьому законі визначено сферу застосування, мету, основні принципи бухгалтерського обліку й фінансової звітності, а також механізми державного регулювання у цій сфері. Крім того, встановлено правила ведення обліку в господарських суб’єктах, вимоги до первинних документів, облікових реєстрів та фінансової звітності.
3	Закон України “Про захист прав споживачів” від 12.05.1991 за № 1023-XII	Окремий нормативно-правовий акт регулює відносини між споживачами товарів, робіт, послуг і виробниками, продавцями, виконавцями в умовах різних форм власності. У ньому визначено права споживачів та механізми державного захисту цих прав.
4	Законі України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 14.05.1992 № 2343-XII	Законодавством також передбачено, що мирова угода є домовленістю між боржником і кредиторами щодо відстрочення, розстрочення або списання боргів. Вона оформлюється відповідною угодою і може бути укладена на будь-якому етапі провадження у справі про банкрутство.
5	П(с)БО 10 Наказ МФУ №237 від 08.10.99р. “Дебіторська заборгованість”. [20]	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку визначає методологічні основи формування інформації про дебіторську заборгованість у бухгалтерському обліку та її відображення у фінансовій звітності. Його застосування враховує специфіку оцінки та розкриття інформації, встановлену іншими стандартами.
6	П(с) БО 13. Наказ МФУ від 30.11.2001р. № 559. “Фінансові інструменти ”	Окремий стандарт визначає, що безумовні права вимоги та зобов’язання визнаються фінансовими активами і фінансовими зобов’язаннями, якщо за умовами договору підприємство має право на отримання або зобов’язується здійснити сплату грошових коштів.
7	П(с)БО 16 “Витрати”: Наказ МФУ № 318. від 31.12.1999р.	У ще одному стандарті зазначено, що до інших операційних витрат належать суми безнадійної дебіторської заборгованості, відрахування до резерву сумнівних боргів, а також витрати на службові відрядження.

Продовження таблиці 1.5

8	П(С)БО 15 “Дохід” Наказ МФУ від 29.11.99р. № 290[22]	У нормативно-правових документах визначено умови визнання доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг, а також доходу від надання послуг. Зазначено, що дохід від реалізації продукції не підлягає коригуванню на суму сумнівної чи безнадійної дебіторської заборгованості. Такі суми визнаються витратами підприємства.
9	П(с)БО-11 Наказ МФУ №20 від 31.01.00р.) “Зобов’язання”[21].	Відповідне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку встановлює методологічні засади формування інформації про зобов’язання та порядок її розкриття у фінансовій звітності. У документі зобов’язання класифіковано на довгострокові, поточні, забезпечення та непередбачені зобов’язання. Поточні зобов’язання включають: короткострокові банківські кредити; поточну заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями; короткострокові векселі, видані підприємством; кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги; заборгованість за розрахунками з отриманих авансів, з бюджетом, позабюджетними фондами, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішньогосподарських розрахунків; інші поточні зобов’язання.
10	Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань від 02.09.2014 № 879	Під час проведення інвентаризації всі підприємства-кредитори зобов’язані передати дебіторам виписки з аналітичних рахунків про наявну заборгованість. Ці документи надаються інвентаризаційній комісії для підтвердження достовірності заборгованості. У свою чергу, підприємства-дебітори повинні підтвердити заборгованість або надати заперечення.
11	Наказ “Про облікову політику підприємства ”	В обліковій політиці підприємства мають бути чітко визначені всі специфічні елементи обліку, які застосовуються саме на цьому суб’єкті господарювання. Зокрема, у наказі про облікову політику доцільно зазначати: обраний варіант із запропонованих Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку; методику визнання та порядок списання безнадійної дебіторської заборгованості; організацію та оформлення договірних відносин; склад і порядок захисту комерційної таємниці; розробку посадових інструкцій бухгалтера, відповідального за облік розрахунків з дебіторами; форму ведення бухгалтерського обліку; організацію документації і документообігу; умови та строки зберігання документів та облікових реєстрів; робочий план рахунків; методи й терміни визначення резерву сумнівних боргів; порядок обліку резервів сумнівних боргів для різних видів поточної дебіторської заборгованості; класифікаційні групи поточної дебіторської заборгованості; порядок обліку векселів.

Продовження таблиці 1.5

12	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій”, Наказ МФУ №291 від 30.11.99р. [11]	У документі наведено бухгалтерські рахунки, які використовуються для обліку розрахунків, зокрема: рахунок №36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»; рахунок №63 «Розрахунки з постачальниками і підрядчиками»; рахунок №64 «Розрахунки за податками та платежами»; рахунок №65 «Розрахунки за страхуванням». Також подано приклади господарських операцій із відповідною кореспонденцією рахунків для кожного з наведених випадків.

На відміну від національних стандартів, у міжнародній практиці не існує єдиного МСФЗ, який би комплексно регламентував облік дебіторської заборгованості. Питання, пов'язані з її обліком, регулюються низкою міжнародних стандартів, зокрема:

МСФЗ 1 «Подання фінансової звітності»,

МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання»,

МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка».

Проте жоден з них не містить чіткого визначення терміна «дебіторська заборгованість». У МСФЗ 32 дебіторська заборгованість трактується як фінансовий актив, тобто актив, що виникає з контрактного права на отримання грошових коштів або іншого фінансового активу від іншої сторони. МСФЗ 39 деталізує процедури оцінювання, класифікацію дебіторської заборгованості, а також визначає порядок визнання безнадійної заборгованості. Відображення відповідної інформації у примітках до річної фінансової звітності регламентується МСФЗ 1.

РОЗДІЛ 2.

ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТКА ФІЛІЇ «ЛЬВІВСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» ДСГП «ЛІСИ УКРАЇНИ ТА ОЦІНКА СТАНУ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ І КРЕДИТОРАМИ

2.1. Аналіз фінансово–економічних показників господарської та природоохоронної діяльності філії “Львівське ЛГ”

Філія “Львівське лісове господарство” – один із ключових учасників лісогосподарського комплексу Львівської області та західного регіону України загалом. Підприємство виконує стратегічну роль у забезпеченні збалансованого розвитку лісових ресурсів, природоохоронної діяльності, підвищення екологічної безпеки та формування сприятливого довкілля.

Територіально підприємство охоплює центральну частину Львівської області та здійснює свою діяльність у межах чотирьох адміністративно-територіальних одиниць – Львівського, Шептицького, Стрийського та Яворівського районів. Завдяки такому розташуванню підприємство охоплює як передміські ліси навколо Львова, так і природні лісові масиви, що мають важливе ландшафтне та екологічне значення для регіону.

У складі підприємства функціонує 22 лісництва, кожне з яких здійснює комплекс заходів із догляду за лісами, їх відновлення, охорони та протипожежної безпеки. До таких лісництв належать: Бутинське, Борщовицьке, Брюховицьке, Винниківське, Великолюбінське, В’язівське, Великомоствівське, Зіболківське, Завадівське, Красівське, Короснянське, Липниківське, Лапаївське, Любельське, Низівське, Романівське, Перемишлянське, Соснівське, Свірзьке, Суходільське, Старосільське та Товщівське.

Ліси, що перебувають у віданні підприємства, розташовані в межах водозбірних басейнів таких річок, як Західний Буг, Дністер, Прип’ять, Зубра, Полтва, Щирець, Рата та Солокія. Ці водні артерії не лише мають значення для

гідрологічного балансу регіону, а й забезпечують біорізноманіття, підтримують болотні та прибережні екосистеми.

Згідно з лісорослинним районуванням, територія діяльності підприємства охоплює Європейську зону широколистяних лісів східноєвропейської провінції, включаючи Малополицький, Кременецько-Хотинський округи, округ Розточчя та Подільське плато. Район також входить у межі Львівсько-Бережанського вододільного плато. Завдяки помірно-континентальному клімату з теплим літом і помірно холодною зимою, на цій території сформовані сприятливі умови для росту дубових, букових, грабових, соснових та ялицевих насаджень.

Особливу увагу підприємство приділяє збереженню унікальних природних комплексів. Природно-заповідний фонд у межах підпорядкованих територій становить близько 19% від загальної площі підприємства. До нього входять:

- 7 лісових заказників місцевого значення: “Бутинський”, “Глухівський”, “Чортова скеля”, “Львівський”, “Винниківський”, “Завадівський”, “Любінський”;

- 4 ландшафтні заказники: “Липниківський”, “Свірзький”, “Романівський”, “Климова дебра”;

- 2 пам’ятки природи: “Винниківський дендропарк”, “Жовківська”;

- 1 пам’ятка садово-паркового мистецтва: “Басівський дендропарк”;

- 1 ботанічна пам’ятка природи загальнодержавного значення – “Магнолія Кобус”;

- 6 ботанічних пам’яток місцевого значення – дендропарки “В’язівський” і “Під Гараєм”, а також унікальні ділянки старовікових дубових насаджень: “Дуби Лянга”, “Дуби Кулича”, “Дуби Рекленця”, “Дуби Зіболки”;

- 4 заповідні урочища – “Борове”, “Великомостівське”, “Журі” та “Майдан”;

Частини регіонального ландшафтного парку “Стільське горбогір’я” – цінного природного комплексу з рельєфом середньогірського типу.

Головна мета діяльності підприємства полягає у сталому лісокористуванні – вирощуванні високопродуктивних, стійких до шкідників і кліматичних змін лісових насаджень, які одночасно виконують економічні, екологічні та соціальні функції. Особлива увага приділяється лісовідновленню, охороні біорізноманіття, попередженню лісових пожеж, боротьбі з самозалісненням та збереженню природних ландшафтів.

За еколого-економічною класифікацією, ліси підприємства поділяються на експлуатаційні, захисні, рекреаційно-оздоровчі та природоохоронні. Вони забезпечують:

- постачання деревини та іншої продукції лісу для потреб економіки;
- формування сприятливого мікроклімату у містах і селах;
- виконання санітарно-гігієнічних, рекреаційних, естетичних, освітніх функцій;
- підтримання стабільного природного середовища для диких тварин і збереження ареалів рідкісних видів.

Підприємство також активно впроваджує сучасні методи лісовпорядкування, цифрові технології моніторингу стану лісів, проводить еколого-освітні заходи для населення, розвиває мережу екостежок та рекреаційних зон. Взаємодія з місцевими громадами, освітніми закладами та науковими установами сприяє підвищенню рівня екологічної свідомості та відповідального ставлення до природних ресурсів.

У контексті глобальних змін клімату та зростаючого антропогенного тиску на природу, діяльність ФЛПІ “Львівське лісове господарство” є вкрай важливою для збереження екологічного балансу, охорони водних ресурсів, запобігання ерозійним процесам та формування сталого середовища життя для нинішніх і майбутніх поколінь.

Вся виробнича та господарська діяльність філії “Львівське ЛГ” здійснюється відповідно до вимог законодавства. Її основні цілі – поліпшення

породного складу лісів, збільшення лісистості, підвищення продуктивності лісових угідь, а також підтримка та розвиток їх рекреаційних функцій.

Для формування об'єктивного висновку щодо економічного стану лісового господарства необхідно проаналізувати його ключові показники. Насамперед слід дослідити дані, що характеризують стан, динаміку та забезпеченість філії “Львівське ЛГ” основними засобами. Під основними засобами розуміють матеріальні активи, що перебувають у власності підприємства та використовуються у виробничих процесах, наданні послуг, постачанні товарів, передачі в оренду третім особам або для адміністративних та соціально-культурних потреб. Важливою умовою є строк їх експлуатації – більше одного року.

На рис. 2.1. представлено найбільш поширені показники, які застосовуються під час аналізу основних засобів [38].

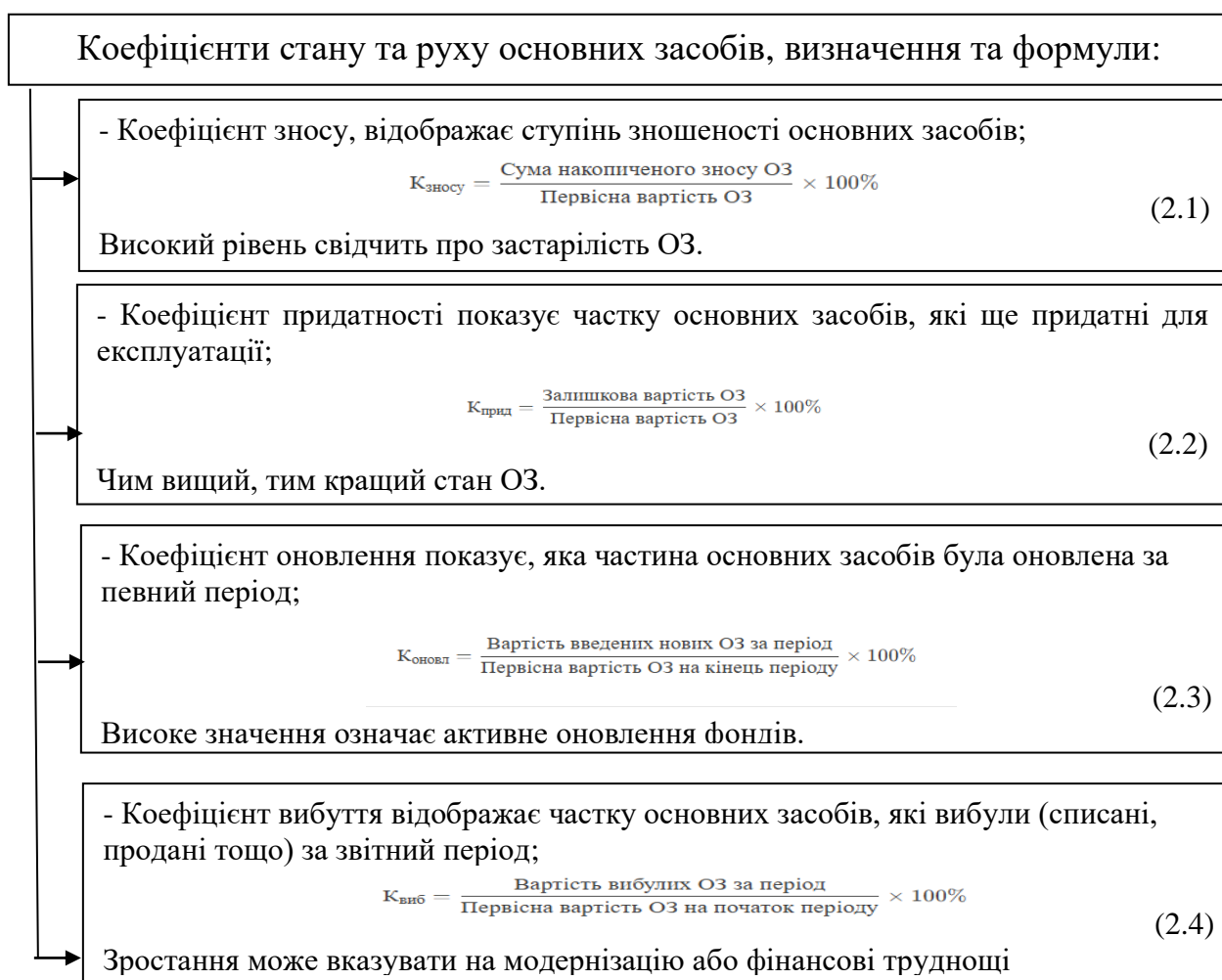

Рис.2.1. Основні коефіцієнти стану та руху основних засобів.

Аналіз даних показників котрі характеризують рух ОЗ у філії “Львівське ЛГ” проведемо у табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Динаміка руху основних засобів філії “Львівське ЛГ”

Показники	Роки			Абсолютне відх.	
	2022	2023	2024	2023/2022	2024/2023
Первісна варт., тис. грн.	8046	8762	58062	716	49299
Знос, тис. грн.	4812	5386	38470	574	33084
Залишкова варт, тис. грн.	8762	58062	55604	49299	-2458
Вартість введ. основних засобів, тис. грн.	766	8263	1740	7497	-6523
Вартість виб. основних засобів, тис. грн.	17	2135	4522	2118	2387
Коеф. зносу, %	59.8%	61.5%	66.3%	–	–
Коеф. придатності, %	40.2%	38.5%	33.7%	–	–
Коеф. оновлення, %	9.5%	14.2%	3.1%	–	–
Коеф. вибуття, %	0.21%	26.5%	51.6%	–	–

Спостерігається різке збільшення первісної вартості ОЗ у 2024 році – з 8762 тис. грн до 58062 тис. грн (на 49299 тис. грн або більш ніж у 6 разів). Ймовірно, це пов'язано з масовим дооцінюванням, модернізацією в основні засоби.

Коефіцієнт зносу поступово зростає: з 59.8% (2022) до 66.3% (2024), що свідчить про старіння активів або недостатні темпи оновлення. Значне зростання зносу в абсолютних показниках у 2024 році (+33084 тис. грн) пояснюється загальним зростанням вартості ОЗ. Високий коеф. зносу свідчить про потребу в оновленні ОЗ.

У 2023 році залишкова вартість збільшилася аномально – на 49299 тис. грн, що може вказувати на зміну облікової політики або масове введення нових ОЗ. У 2024 році незначне зниження (на 2458 тис. грн), попри збільшення зносу, що може свідчити про недостатню інвестиційну активність.

Коефіцієнт оновлення досяг піку в 2023 році (14.2%) і різко знизився в 2024 році (до 3.1%). Зменшення оновлення при високому вибутті може призвести до дефіциту виробничих потужностей.

Натомість коефіцієнт вибуття зріс до 51.6% у 2024 році, що свідчить про масове списання або продаж зношених основних засобів.

У сучасних економічних умовах для лісового господарства особливе значення має оцінка ефективності використання основних засобів, оскільки вони безпосередньо впливають на продуктивність, фінансову стабільність та конкурентоспроможність підприємства. Для комплексного аналізу використовуються ключові показники, а саме фондомісткість, фондovіддача, фондоозброєність, фондорентабельність.

Фондорентабельність – відображає, наскільки ефективно основні засоби генерують прибуток.

$$\text{Фондорентабельність} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість основних засобів}} \times 100\% \quad (2.5)$$

Високе значення свідчить про ефективне використання ОЗ, тоді як низький рівень може вказувати на неефективне управління або застарілість фондів.

Фондовіддача – показує обсяг виробленої продукції (або доходу) на одиницю вартості основних засобів.

$$\text{Фондовіддача} = \frac{\text{Виручка від реалізації (або обсяг виробництва)}}{\text{Середньорічна вартість основних засобів}} \quad (2.6)$$

Зростання фондovіддачі свідчить про підвищення продуктивності, тоді як зниження може бути ознакою неефективного використання ресурсів.

Фондомісткість – характеризує вартість основних засобів, необхідних для виробництва одиниці продукції.

$$\text{Фондомісткість} = \frac{\text{Середньорічна вартість основних засобів}}{\text{Виручка від реалізації (або обсяг виробництва)}} \quad (2.7)$$

Зниження фондомісткості свідчить про оптимізацію використання ОЗ, тоді як зростання може вказувати на неефективність.

Фондоозброєність – відображає рівень технічної оснащеності працівників.

$$\text{Фондоозброєність} = \frac{\text{Середньорічна вартість основних засобів}}{\text{Середньооблікова чисельність персоналу}} \quad (2.8)$$

Високий рівень свідчить про хорошу технічну базу, але потребує аналізу продуктивності праці.

У табл. 2.2 проведемо розрахунок ефективності використання основних засобів у ФІЛІЯ “Львівське ЛГ”

Таблиця 2.2.

Показники ефективності використання основних засобів

Показники	2022	2023	2024	2023/2022	2024/2023
Обсяг реалізов. продукції, тис. грн.	22645	213970	191064	+191325	-22906
Середньо-річна вартість ОЗ, тис. грн.	8404	23616	56833	+15212	+33217
Валов. прибуток, тис. грн.	8936	58862	74765	+49926	+15903
Середньо-спискова чисельність, осіб	252	240	231	-12	-9
Фондовіддача, грн./грн.	2.694	9.063	3.361	+6.369	-5.702
Фондомісткість, грн./грн.	0.371	0.110	0.297	-0.261	+0.187
Фондоозброєність, тис. грн.	33.25	98.4	246.1	+65,15	+147.7
Фондорентабельність, %	106.3%	249.1%	131.5%	+142.8%	-117.6%

За проведеними розрахунками у таблиці 2.2 робимо такі висновки. У 2023 році стався різкий стрибок обсягу реалізації – з 22,6 млн грн до 213,9 млн грн (+845%). Проте у 2024 р. зафіксовано зниження на 22,9 млн грн, що може бути наслідком спаду попиту, збільшення конкуренції або зниження ефективності.

У 2023 р. фондовіддача зросла до 9.06 грн/грн (в 3,4 рази більше за 2022 рік), що свідчить про високу ефективність використання основних засобів. Але в 2024 р. вона впала до 3.36 грн/грн – хоч і вища, ніж у 2022 р., але значно нижча від піку, що може вказувати на неефективне використання нових ОЗ. Фондомісткість знизилася у 2023 (до 0.11), але знову зросла у 2024, що негативна динаміка.

Прогресивне фондоозброєності зростання з 33.25 тис. грн до 246.1 тис. грн/особу за два роки – свідчить про інтенсивне технічне переозброєння персоналу. Це створює потенціал для продуктивного зростання у майбутньому.

У 2023 році фондорентабельність – надзвичайно висока (249%), що свідчить про максимально прибуткове використання основних засобів. Проте у 2024 – різке зниження до 131.5%, що все ще є хорошим показником, але демонструє зниження окупності вкладень.

Важливу роль у забезпеченні безперервного функціонування філії “Львівське ЛГ” відіграють оборотні активи. Їх оптимальний рівень прямо впливає на ефективність усієї виробничо-господарської діяльності підприємства. Адже саме завдяки достатньому обсягу оборотних коштів забезпечується оперативне постачання сировини, матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів, а також безперебійне ведення виробничого процесу.

Оборотні активи – це частина активів підприємства, які використовуються у виробничому циклі, мають короткий термін обігу (до одного року) та швидко трансформуються в грошові кошти.

Основними джерелами для аналізу стану та структури оборотних активів є:

Форма №1 “Баланс (Звіт про фінансовий стан)”, що відображає залишки оборотних активів на початок і кінець періоду.

Форма №5 “Примітки до річної фінансової звітності”, де надається розшифрування окремих статей оборотних активів.

Для оцінки ефективності використання оборотних активів на підприємстві застосовуються такі ключові фінансові коефіцієнти:

– Коефіцієнт оборотності оборотних активів (коефіцієнт обіговості) показує, скільки разів протягом року оборотні активи повністю перетворюються на грошові кошти через реалізацію продукції.

$$\text{Коеф. оборотності} = \frac{\text{Обсяг реалізованої продукції (доходу)}}{\text{Середньорічна вартість оборотних активів}}$$

(2.9)

– Тривалість одного обороту оборотних активів – визначає середню кількість днів, за яку відбувається один повний оборот оборотних коштів.

$$\text{Тривалість обороту (в днях)} = \frac{365}{\text{Коефіцієнт оборотності}} \quad (2.10)$$

Коефіцієнт завантаження оборотних активів – показує, який обсяг оборотних активів потрібен для отримання однієї гривні виручки.

$$\text{Коеф. завантаження} = \frac{\text{Середньорічна вартість оборотних активів}}{\text{Обсяг реалізованої продукції}} \quad (2.11)$$

У табл. 2.3. здійснимо аналіз показників використання оборотних засобів у Філії “Львівське ЛГ”.

Таблиця 2.3.

Аналіз ефективності використання оборотних активів
у філія “Львівське ЛГ” у 2022-2024 роках

Показники	Роки			Абсолютне відх.	
	2022	2023	2024	2023/2022	2024/2023
Обсяг реал. продукції, тис. грн.	22 645	213 970	191 064	+191 325	-22 906
Середньо-річна вартість оборотних активів, тис. грн.	4 963	15 846,5	32 829,95	+10 883,5	+16 983,45
Коеф. оборотності, оберти	4,56	13,50	5,82	+8,94	-7,68
Коеф. завантаження, грн./грн.	0,22	0,07	0,17	-0,15	+0,10
Число днів у періоді, дні	365	365	365	-	-
Трив. одного обороту, днів	80,00	27,03	62,72	-52,96	+35,69

Отже, на підставі аналізу проведеного у табл. 2.3, ми можемо зробити такі висновки. Протягом 2022-2023рр. обсяг реалізації стрімко зріс на 191,3 млн грн, що майже у 10 разів більше, ніж у 2022. При цьому оборотні активи зросли у 3,2 рази. Коефіцієнт оборотності підвищився з 4,56 до 13,50, тобто підприємство значно ефективніше використовувало оборотні ресурси. Зменшення коефіцієнта завантаження з 0,22 до 0,07 підтверджує зменшення потреби в обігових коштах для генерування кожної гривні доходу. Скорочення

тривалості обороту з 80 до 27 днів свідчить про покращення ліквідності та швидкість обігу ресурсів. У 2023 році філія “Львівське ЛГ” досягла високої ефективності використання оборотних активів, суттєво збільшивши обсяги реалізації при незначному зростанні ресурсів.

Протягом 2023-2024 рр. обсяг реалізації зменшився на 22,9 млн грн, а оборотні активи зросли майже вдвічі, що негативно вплинуло на ефективність. Коефіцієнт оборотності впав з 13,5 до 5,82 – це свідчить про уповільнення обігу оборотних активів. Зростання коефіцієнта завантаження з 0,07 до 0,17 означає, що підприємство стало менш ощадливим у використанні ресурсів. Тривалість обороту зросла до 62,7 днів, що також сигналізує про погіршення оборотності. У 2024 році спостерігається спад ефективності – активи зросли, але доходи впали, що вказує на погіршення управління оборотними ресурсами.

Під час комплексного аналізу діяльності лісового господарства ключову увагу необхідно приділити оцінці трудового потенціалу підприємства, зокрема аналізу показників, що безпосередньо впливають на мотивацію персоналу та ефективність використання трудових ресурсів. До найважливіших з них належать:

Середньомісячна заробітна плата – визначає рівень матеріального заохочення працівників, розраховується як відношення фонду оплати праці до середньооблікової чисельності персоналу

$$\text{Середня ЗП} = \text{Фонд оплати праці} / \text{Чисельність працівників} / 12 * 1000 \quad (2.12)$$

Продуктивність праці – відображає ефективність використання трудових ресурсів, може розраховуватись у натуральних або вартісних показниках.

$$\text{Продуктивність праці} = \frac{\text{Обсяг реалізованої продукції}}{\text{Середньооблікова чисельність працівників}} \quad (2.13)$$

Затратомісткість продукції – показує величину трудових витрат на одиницю продукції, є оберненим показником до продуктивності праці

$$\text{Затратомісткість} = \frac{\text{Фонд оплати праці}}{\text{Обсяг реалізованої продукції}} \quad (2.14)$$

Затратовіддача – характеризує ефективність використання трудових ресурсів, відображає обсяг продукції на одиницю трудових витрат

$$\text{Затратовіддача} = \frac{\text{Обсяг реалізованої продукції}}{\text{Фонд оплати праці}} \quad (2.14)$$

Таблиця 2.4.

Показники ефективності використання трудових ресурсів
ФІЛІЯ “Львівське ЛГ”.

Показники	Роки			Абс. відхилення	
	2022	2023	2024	2023/2022	2024/2023
Обсяг реал. продукції, тис. грн.	22 645	213 970	191 064	+191 325	–22 906
Прибуток (збиток), тис. грн.	174	5 746	40 189,8	+5572	+34443.8
Середньо-облікова чисельність, осіб	252	240	231	–12	–9
Продукт. праці, тис. грн.	89,86	891,54	827,12	+801,68	–64,42
Фонд оплати праці, тис. грн.	53 274	56 170	66 833,5	+2 896	+10 663,5
Фонд осн. заробітної плати, тис. грн.	31 431,7	33 140,3	39 431,8	+1 708,6	+6 291,5
Фонд дод. заробітної плати, тис. грн.	21 842,3	23 029,7	27 401,7	+1 187,4	+4 372,0
Середньо-місячна зарплата, грн.	17 617,1	19 503,5	24 110,2	+1 886,4	+4 606,7
Затрато-місткість, грн./грн.	2,35	0,26	0,35	–2,09	+0,09
Затрато-віддача, грн./грн.	0,43	3,81	2,86	+3,38	–0,95

Продуктивність праці зросла в 2023 році майже в 10 разів у порівнянні з 2022 роком, що свідчить про різке збільшення обсягів виробництва за відносно стабільної чисельності персоналу. У 2024 році показник дещо знизився (–64,42 тис. грн), але все одно залишився значно вищим за рівень 2022 року.

Затратомісткість у 2023 році значно знизилась – з 2,35 до 0,26, тобто витрати на оплату праці стали значно ефективнішими. У 2024 році показник незначно зріс до 0,35, що може бути пов’язано зі зменшенням обсягів реалізації при зростанні зарплатного фонду.

Затратовіддача у 2023 році зросла до 3,81 грн на 1 грн зарплати, що свідчить про ефективне використання трудових ресурсів. У 2024 році показник дещо зменшився, однак залишився на високому рівні (2,86 грн/грн).

Фонд оплати праці стабільно зростає щороку, при цьому частка основної зарплати складала близько 59–60%, що вказує на збалансовану структуру оплати праці.

Процес створення продукції, виконання робіт або надання послуг у лісовому господарстві нерозривно пов'язаний із необхідністю здійснення операційних витрат. Результати аналізу структури та динаміки операційних витрат філії "Львівське ЛГ" будуть систематизовані та представлені у таблиці 2.5 та 2.6. Важливо зазначити, що аналіз операційних витрат має бути регулярним та систематичним, що дозволить оперативно реагувати на зміни у виробничій діяльності та підтримувати фінансову стабільність підприємства.

Таблиця 2.5.

Динаміка операційних витрат Філія "Львівське ЛГ" за 2022-2024 роки

Операційні витрати	Роки			Абс. відхилення	
	2022	2023	2024	2022/2023	2024/2023
Матеріал. затрати	5 332	63 647	24 130,7	+58 315	-39 516,3
Затрати на оплату праці	10 274	95 170	66 833,5	+84 896	-28 336,5
Відрахуван. на соціальні заходи	2 342	20 074	14 608,7	+17 732	-5 465,3
Амортиз.	597	3 761	2 738	+3 164	-1 023
Другі операц. витрати	7 944	61 181	53 095,7	+53 237	-8 085,3
Всього затрат	26 489	243 833	161 406,6	+217 344	-82 426,4

У 2023 році відбулося різке зростання всіх категорій витрат – загальні витрати збільшилися на 217,3 млн грн, що майже в 9 разів більше, ніж у 2022 році.

У 2024 році спостерігається суттєве зниження витрат на 82,4 млн грн порівняно з 2023 роком, що свідчить про можливу оптимізацію виробничих процесів або зменшення обсягів діяльності.

Стрибок з 5,3 до 63,6 млн грн у 2023 році (+58,3 млн грн) свідчить про суттєве збільшення матеріалоемності діяльності. У 2024 році вони зменшилися

до 24,1 млн грн (–39,5 млн грн), що може бути наслідком завершення великого проекту або переходу на інші виробничі технології.

Зростання витрат на оплату праці та соціальні заходи у 2023 році (+84,9 млн грн та +17,7 млн грн відповідно) свідчить про збільшення зарплат або премій, або ж введення нових штатних одиниць.

У 2024 році спостерігається помітне зменшення цих витрат, що може свідчити про оптимізацію чисельності персоналу або зменшення преміального фонду.

Амортизаційні відрахування зросли у 2023 році, що пов'язано з введенням нових основних засобів. У 2024 році відбулося зниження – можливо, через повне списання або зупинку частини обладнання.

Інші операційні витрати також демонструють значне зростання у 2023 році (+53,2 млн грн), яке може бути пов'язане з маркетингом, орендою, послугами сторонніх організацій або зростанням вартості енергоносіїв. Зменшення у 2024 році (–8 млн грн) є позитивним сигналом щодо зниження непрофільних витрат.

У 2023 році підприємство зазнало значного підвищення витрат за всіма статтями, що може свідчити про активне розширення або модернізацію. У 2024 році витрати були оптимізовані, що дозволяє припустити проведення роботи з підвищення ефективності господарської діяльності або зменшення обсягів виробництва. У подальшому доцільно проаналізувати співвідношення витрат до доходів для оцінки прибутковості витратної стратегії.

Структуру витрат операційної діяльності відобразимо в табл. 2.6.

Структура операційних витрат ФІЛІЯ “Львівське ЛГ” за 2022-2024 роки

Операційні витрати	Роки			Абс. відхилення	
	2022	2023	2024	2023/2022	2024/2023
Матеріал. затрати	20,13	26,10	14,95	+5.97	-11.15
Затрати на оплату праці	38,79	39,03	41,41	+0.24	+2.38
Відрахуван. на соціальні заходи	8,84	8,23	9,05	-0.61	+0.82
Амортиз.	2,25	1,54	1,70	-0.71	+0.16
Другі операц. витрати	29,99	25,09	32,90	-4.90	+7.81
Всього затрат	100,0	100,0	100,0	0.00	0.00

У 2023 році частка матеріальних витрат у загальній структурі зросла на 5,97 п.п. порівняно з 2022 роком. Проте у 2024 році цей показник суттєво зменшився на 11,15 п.п., що свідчить або про зменшення обсягів споживання матеріалів, або про зміну структури витрат у бік інших компонентів.

Витрати на оплату праці протягом усього періоду зростають: +0.24 п.п. у 2023 році і ще +2.38 п.п. у 2024 році. Це свідчить про зростання ролі трудового ресурсу у формуванні витрат підприємства, можливо, через індексацію зарплат чи зміну оплати праці.

Щодо відрахувань на соціальні заходи то у 2023 році зафіксоване незначне їх зменшення – 0.61 п.п., яке було компенсоване зростанням на +0.82 п.п. у 2024 році. Динаміка відповідає загальній зміні фонду оплати праці.

У 2023 році частка амортизаційних відрахувань скоротилась на 0.71 п.п., проте у 2024 році знову зросла на 0.16 п.п. Така динаміка може свідчити про зміну в обсязі використання або оновлення основних засобів.

У 2023 році зафіксоване зменшення на 4.90 п.п., інших операційних витрат, проте в 2024 році витрати різко зросли на 7.81 п.п. Це може бути пов'язано з коливанням витрат на енергоносії, транспорт, послуги сторонніх організацій тощо.

У структурі витрат спостерігається перерозподіл із матеріальних витрат до витрат на оплату праці та інших статей. У 2024 році підприємство значно знизило частку матеріальних витрат, що може бути результатом оптимізації

закупівель або переходу на менш матеріаломісткі технології. Зростання витрат на оплату праці свідчить про посилення соціального аспекту діяльності філії.

Структура операційних витрат ФІЛІЯ “Львівське ЛГ” у 2024 році зображена на рис. 2.5, а за 2022-2024 роки – на рис. 2.6.

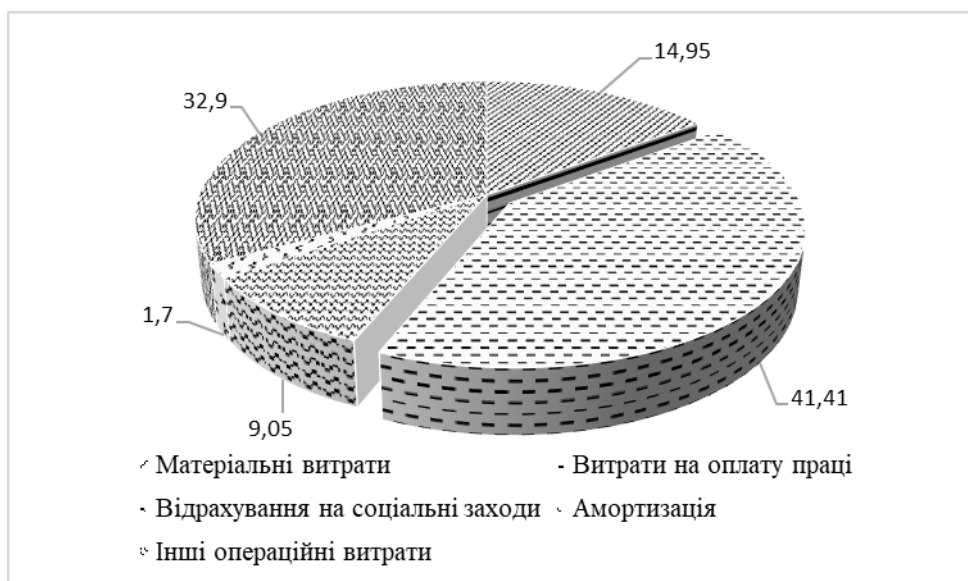

Рис. 2.5. Структура операційних витрат ФІЛІЯ “Львівське ЛГ” у 2024 році

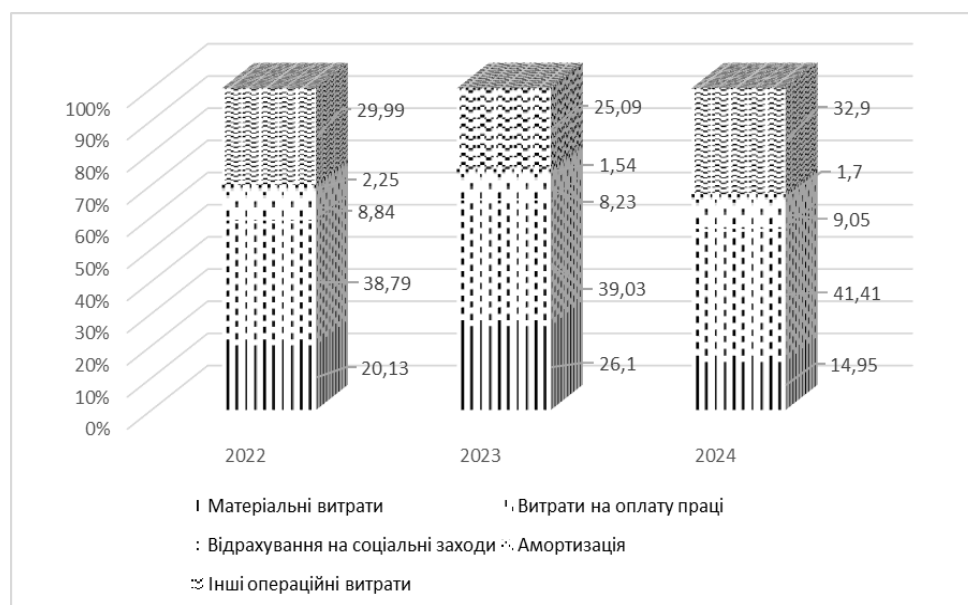

Рис. 2.6. Структура операційних витрат ФІЛІЯ “Львівське ЛГ” за 2022-2024 роки

Розрахунок чистого прибутку є одним із ключових показників, що дозволяє комплексно оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності лісового господарства. Цей показник відіграє важливу роль не лише в оцінці прибутковості підприємства, а й в ухваленні стратегічних управлінських

рішень. Розмір чистого прибутку відображає економічну стабільність підприємства, рівень його самофінансування, здатність формувати і ефективно використовувати оборотні кошти.

Крім того, чистий прибуток є джерелом виконання зобов'язань перед бюджетом та державними цільовими фондами, оплати праці персоналу, виплати дивідендів, а також забезпечення розрахунків з постачальниками та підрядними організаціями. Таким чином, він прямо впливає на фінансову стійкість та платоспроможність підприємства.

Для більш детальної оцінки фінансових результатів діяльності філії “Львівське ЛГ” за аналізований період проведемо розрахунки та представимо результати в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Оцінка фінансових результатів діяльності ФІЛІЯ “Львівське ЛГ”

Показники	Роки			Абсолютне відхилення	
	2022	2023	2024	2023/2022	2024/2023
Чист. дохід від реал. продукції, тис. грн	22 645	213 970	191 064,9	+191 325	-22 905,1
Собівар. Реаліз. продукції	13 709	155 108	116 299,6	+141 399	-38 808,4
Другі операційні доходи	1 014	1 918	2 983,3	+904	+1 065,3
Адмін. затрати	7 320	37 645	24 722,8	+30 325	-12 922,2
Затрати на збут	2 351	12 935	5 024,0	+10 584	-7 911,0
Другі операційні затрати	147	3 160	5 118,3	+3 013	+1 958,3
Другі доходи	130	180	105,6	+50	-74,4
Фінансові затрати	–	–	–	–	–
Податок на прибуток	-38	-1 261	0	-1 223	+1 261
Чист. прибуток	174	5 746	40 189,8	+5 572	+34 443,8

У 2023 році чистий дохід зріс у 9,4 раза порівняно з 2022 роком (+191325 тис. грн), що свідчить про значне зростання виробничої активності. У 2024 році спостерігається зниження доходу на 22,9 млн грн, але прибуток навпаки зріс у 7

разів – до 40,2 млн грн. Це свідчить про ефективнішу витратну політику, оптимізацію витрат і зростання рентабельності.

Собівартість продукції зросла в 11 разів у 2023 році, але в 2024 році зменшилася на 38,8 млн грн, що є позитивною тенденцією.

Адміністративні та збутові витрати у 2023 році спостерігається різке зростання адміністративних витрат (+30 млн грн) і витрат на збут (+10,6 млн грн). У 2024 році ці витрати знижено, що також сприяло покращенню фінансових результатів.

Інші доходи і витрати зросли, що вказує на активізацію інших напрямів діяльності підприємства. У 2024 році інші операційні витрати зросли, але це не завадило зростанню прибутку.

У 2023 році філія мала відємне значення податку на прибуток, що, ймовірно, є результатом податкових пільг чи перенесених збитків. У 2024 році податок не сплачувався, ймовірно, через зміни в оподаткуванні або за рахунок раніше накопичених податкових активів.

Рентабельність є ключовим показником ефективності функціонування лісового господарства. Вона відображає рівень прибутковості та свідчить про доцільність здійснення господарської діяльності. Лісогосподарське підприємство вважається рентабельним, якщо отримані результати господарської діяльності перевищують витрати на виробництво продукції та забезпечують прибуток, достатній для подальшого стабільного функціонування та розвитку підприємства.

Для оцінки рівня рентабельності філії “Львівське ЛГ” проведемо розрахунок і аналіз відповідних показників за допомогою таблиці 2.8, що дозволить глибше оцінити динаміку та ефективність діяльності підприємства протягом аналізованого періоду.

З аналізу таблиці 2.8 ми робимо наступний висновок. Рентабельність загального капіталу у 2022 році була низькою – 2,1%, що свідчить про слабкий рівень прибутковості на вкладений капітал. У 2023 році спостерігається суттєве

зростання до 17,47%, а в 2024 році – до 62,9%, що є свідченням ефективного управління ресурсами та зростання фінансової віддачі.

Таблиця 2.8.

Показники рентабельності ФІЛІА “Львівське ЛГ” за 2022-2024 роки

Показники	Роки			Абсолютне відхилення	
	2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023
1	2	3	4	5	6
Чист. прибуток (збиток), тис. грн.	174	5 746	40 189,8	+5 572	+34 443,80
Середня Σ заг. капіталу, тис. грн.	8290,5	32889,5	63894,75	+24 599	+31 005,25
Середня Σ оборотного капіталу, тис. грн.	4963	15846,5	32829,95	+10 884	+16 983,45
Середня Σ основного капіталу, тис. грн.	3327,5	17043	31064,8	+13 716	+14 021,80
Вир. від реал., тис. грн.	22 645	213 970	191 064,9	+191 325	-22 905,10
Рентаб. ,					
в % до:	–	–	–	–	–
- загал. капіталу	2,10	17,47	62,90	+15	+45,43
- оборот. капіталу	3,51	36,26	122,42	+33	+86,16
- основ. капіталу	5,23	33,71	129,37	+28	+95,66
- реалізації	0,77	2,69	21,03	+2	+18,34

Рентабельність оборотного капіталу зросла з 3,51% у 2022 до 122,42% у 2024 році. Така динаміка демонструє високу продуктивність оборотних активів та ефективно їх використання.

Рентабельність основного капіталу зросла майже у 25 разів за три роки – з 5,23% до 129,37%. Це вказує на значне покращення використання основних засобів та повернення на інвестиції в основні фонди.

Рентабельність реалізації зросла з 0,77% у 2022 році до 21,03% у 2024. Тобто з кожної 1 грн виручки в 2024 році підприємство отримує понад 21 коп. чистого прибутку.

На основі проведеного аналізу, ключові показники зведено у таблицю 2.9 для узагальнення та формування висновків щодо діяльності філії “Львівське ЛГ” у 2022–2024 роках.

Основні економічні показники діяльності Філія “Львівське ЛГ” за 2022-2024 роки

Показники	Роки			Абс. відх. 2023/2022	Абс. відх. 2024/2023	Темп зміни 2023/2022, %	Темп зміни 2024/2023, %
	2022	2023	2024				
Обсяг реаліз. продукції, тис. грн.	22 645	213 970	191 064,9	+191 325	-22 905,1	+844,89%	-10,7%
Собівартість реаліз. продукції, тис. грн.	13 709	155 108	116 299,6	+141 399	-38 808,4	+1031,43%	-25,02%
Матеріальні затрати, тис. грн.	5 332	63 647	24 130,7	+58 315	-39 516,3	+1093,68%	-62,09%
Середньо-річна вартість ОЗ, тис. грн.	8 404	23 616	56 833	+15 212	+33 217	+181,01%	+140,65%
Середньо-облікова чисельність працівників, осіб	252	240	231	-12	-9	-4,76%	-3,75%
Фонд оплати праці, тис. грн.	53 274	56 170	66 833,5	+2 896	+10 663,5	+5,44%	+18,98%
Середньо-місячна з/п, грн.	17 617,1	19 503,5	24 110,2	+1 886,4	+4 606,7	+10,71%	+23,62%
Фондо-віддача, грн./грн.	2,694	9,063	3,361	+6,37	-5,70	+236,41%	-62,92%
Фондо-місткість, грн./грн.	0,371	0,110	0,297	-0,26	+0,19	-70,35%	+170%
Матеріало-віддача, грн./грн.	4,25	3,36	7,9	-0,89	+4,54	-20,94%	+135,12%
Валов. прибуток, тис. грн.	8 936	58 862	74 765,3	+49 926	+15 903,3	+558,71%	+27,02%
Податок на прибуток, тис. грн.	-38	-1 261	0	-1 223	+1 261	+3218,42%	-100%
Чистий прибуток, тис. грн.	174	5 746	40 189,8	+5 572	+34 443,8	+3202,3%	+599,44%
Рентабельність реаліз. продукції, %	0,76	2,6	21,3	+1,84	+18,7	+242,11%	+719,23%
Середньо-річна вартість оборотних активів, тис. грн.	4 963	15 846,5	32 829,95	+10 883,5	+16 983,45	+219,29%	+107,17%
Коеф. оборотності	4,56	13,5	5,82	+8,94	-7,68	+196,05%	-56,89%
Тривал. обороту, дні	80	27,03	62,72	-52,97	+35,69	-66,21%	+132,04%

Аналіз зведеної таблиці 2.10 дає змогу зробити наступні висновки.

Обсяг реалізованої продукції у 2023 році порівняно з 2022 зріс в 9,45 разів (+844,89%). Це є результатом або значного розширення діяльності, або освоєння нових ринків збуту. У 2024 році відбулось зменшення виручки на 10,7%, що може бути пов'язано зі зниженням попиту, падінням цін, зміною ринкових умов або обмеженням у виробничій діяльності.

Собівартість реалізованої продукції зросла на 1 031% у 2023 році, що свідчить про значні виробничі витрати, які супроводжували збільшення обсягів продажу. У 2024 році собівартість зменшилася на 25%, що позитивно позначилось на збільшенні валового прибутку. Це може свідчити про ефективні заходи зі скорочення витрат або модернізацію виробництва.

Значне збільшення матеріальних витрат у 2023 році (+1093,68%) пояснюється розширенням обсягів виробництва. Водночас у 2024 році витрати зменшились більш ніж на 62%, що може бути наслідком оптимізації закупівельної політики, заміни матеріалів, покращення логістики або зменшення цін на сировину.

Середньорічна вартість основних засобів зросла в 2,8 рази у 2023 і ще в 2,4 рази в 2024 році, що свідчить про масштабні капіталовкладення у модернізацію, оновлення технічного парку, закупівлю обладнання.

Хоча чисельність працівників зменшилася на 8,3% за період 2022–2024 років, фонд оплати праці зріс на 25,5%, а середньомісячна заробітна плата зросла на 36,8%. Це свідчить про: політику стимулювання продуктивності праці, можливий перехід до більш кваліфікованої праці, покращення умов праці та соціальної мотивації персоналу

У 2023 році спостерігається максимум фондівіддачі – 9,06 грн/грн, що свідчить про максимальну ефективність використання основних засобів. У 2024 році показник зменшився до 3,36 грн/грн, що пов'язано із значним зростанням основних фондів, які поки ще не дали повного ефекту. Аналогічно, фондомісткість у 2024 підвищилась, що означає більшу потребу в інвестуванні на одиницю реалізації.

Після зниження матеріаловіддачі у 2023 році, у 2024 вона значно зросла (+135,12%), що говорить про ефективніше використання матеріалів, зниження втрат, покращення планування виробничих процесів.

Зростання валовий прибуток на 49,9 млн грн у 2023 і ще на 15,9 млн грн у 2024 свідчить про зміцнення прибуткової бази підприємства. При цьому питома вага валового прибутку у виручці збільшується, що є ознакою ефективнішої господарської діяльності.

Вражаюче зростання продемонстрував чистий прибуток з 174 тис. грн у 2022 до 40,2 млн грн у 2024 – це ключовий позитивний результат.

Показник рентабельності реалізованої продукції зріс із 0,76% у 2022 до 21,3% у 2024, тобто майже в 28 разів. Це показує, що виробництво не тільки стало прибутковим, а й стійко рентабельним.

У 2023 – рекордний показник оборотності (13,5), що свідчить про дуже швидкий обіг оборотних активів. У 2024 – зниження до 5,82, що хоч і гірше, але все ж свідчить про високу фінансову активність. Водночас тривалість обороту зросла з 27 до 62 днів, що варто відслідковувати: затримки можуть бути пов'язані з обігом дебіторської заборгованості або запасами.

Філія "Львівське ЛГ" демонструє стабільне зростання ефективності у період 2022–2024 років, що підтверджується динамікою прибутку, рентабельності, продуктивності праці та зростанням зарплати.

Найбільший прорив стався у 2023 році, коли обсяг реалізації, валовий та чистий прибуток зросли у багато разів. У 2024 темпи уповільнились, однак прибутковість діяльності значно покращилась.

Скорочення витрат, модернізація основних засобів і ефективне використання матеріалів – ключові чинники підвищення результативності.

Ризик: зниження оборотності у 2024 році може свідчити про накопичення запасів або проблеми з дебіторкою, що потребує контролю.

2.2 Практичні аспекти ведення обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами

Одним із ключових чинників покращення фінансової стабільності та підвищення ефективності управління підприємством є здійснення постійного та всебічного контролю за станом його розрахункових операцій. Особливої уваги потребує аналіз структури, обсягів і динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості, адже їх дисбаланс може свідчити як про неефективність управлінських рішень, так і про потенційні ризики втрати фінансової стійкості. У цьому контексті важливим завданням є своєчасне виявлення ознак навмисного викривлення облікових даних, яке може призвести до хибного уявлення про реальний фінансовий стан суб'єкта господарювання, як для внутрішніх користувачів інформації, так і для зовнішніх — контрагентів, інвесторів, контролюючих органів тощо.

З огляду на це, особливого значення набувають питання законності, доцільності та достовірності проведення розрахунково-обмінних операцій, їх належного документального оформлення, а також об'єктивного та повного відображення у фінансовій, статистичній та податковій звітності. Якісний облік і прозоре представлення дебіторської та кредиторської заборгованості сприяють не лише правильному формуванню фінансових результатів, а й формуванню довіри з боку зацікавлених сторін до фінансової інформації підприємства.

Інформація про наявність та структуру дебіторської заборгованості підприємства, як довгострокової, так і поточної, відображається у складі фінансової звітності на дату балансу та підлягає розкриттю в окремих звітних формах. Зокрема, ці дані знаходять відображення у:

Балансі (Звіті про фінансовий стан) (форма №1) — у розділі оборотних активів, де дебіторська заборгованість класифікується за строками погашення, видами боржників, умовами розрахунків тощо;

Звіті про рух грошових коштів (форма №3) — де розкривається інформація про надходження і вибуття коштів, пов'язаних із дебіторськими зобов'язаннями;

Примітках до фінансової звітності (форма №5) — у яких надається деталізація показників балансу, методи оцінки дебіторської заборгованості, наявність резервів сумнівних боргів, зміни протягом звітного періоду тощо.

Таким чином, облік і звітність щодо дебіторської заборгованості є невід'ємною складовою фінансової аналітики підприємства, що забезпечує прозорість управлінських процесів, обґрунтованість рішень та загальну фінансову дисципліну. У таблиці 2.11 подано деталізовану характеристику відповідних статей Балансу, які дають змогу оцінити структуру, обсяг і характер дебіторської заборгованості підприємства на кінець звітного періоду.

У Примітках до фінансової звітності (форма №5) наводиться детальна інформація про стан і структуру дебіторської заборгованості підприємства. Зокрема, розкривається наступна інформація:

Повний перелік контрагентів-дебіторів, за якими обліковується довгострокова дебіторська заборгованість, із зазначенням її обсягів. Така заборгованість відображає суми, що очікуються до погашення після закінчення 12 місяців з дати балансу.

Список дебіторів, які є пов'язаними сторонами, із розкриттям обсягів заборгованості за кожною з таких осіб. Окремо виділяється внутрішньогрупове сальдо, тобто сума дебіторської заборгованості між структурними одиницями або афілійованими компаніями однієї групи.

Інформація про статтю балансу “Інша дебіторська заборгованість”, включаючи її склад і конкретні суми за окремими контрагентами або операціями, які не увійшли до інших класифікаційних груп.

Методологія визначення резерву сумнівних боргів, яка пояснює, за яким принципом підприємство формує резерв на покриття потенційно неповернених сум: за індивідуальним або груповим підходом, з використанням коефіцієнтів, класифікації за строками прострочення тощо.

Таблиця 2.11

Відображення дебіторської заборгованості у
Балансі (Звіті про фінансовий стан) (ф. №1)

СТАТТЯ	ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТТІ
I. Необоротні активи	
Довгострокова дебіторська заборгованість	Відображається заборгованість фізичних або юридичних осіб, яка не виникає в межах звичайного операційного циклу підприємства та підлягає погашенню після закінчення 12-місячного періоду з дати балансу.
Відстрочені податкові активи	Фіксується сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в майбутніх періодах через тимчасові різниці між бухгалтерським та податковим обліком.
II. Оборотні активи	
Векселі одержані	Відображається сума заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за поставлену продукцію, товари, надані послуги чи виконані роботи, яка підтверджена векселем.
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	
– чиста реалізаційна вартість	Різниця між первісною вартістю дебіторської заборгованості та сумою створеного резерву сумнівних боргів; це сума, яка реально очікується до погашення.
– первісна вартість	Вказується загальна сума заборгованості покупців і замовників за отримані ними товари, послуги або виконані роботи.
– резерв сумнівних боргів	Зазначається обсяг сформованого резерву на покриття ризиків неповернення заборгованості.
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	
– з бюджетом	Відображається переплата податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також суми, що підлягають поверненню з бюджету.
– за виданими авансами	Показується сума попередньої оплати (авансу), наданої постачальникам за товари, роботи чи послуги, які будуть отримані у майбутньому.
– з нарахованих доходів	Фіксується сума доходів, що підлягають отриманню: дивіденди, проценти, роялті тощо.
– із внутрішніх розрахунків	Наводиться заборгованість пов'язаних сторін або підрозділів підприємства за внутрішньовідомчими розрахунками.
Інша поточна дебіторська заборгованість	Включає всі інші види дебіторської заборгованості, які не класифікуються за вищезгаданими статтями та обліковуються у складі оборотних активів.

Розкриття структури поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги у розрізі строків її погашення. Це дозволяє оцінити платіжну дисципліну дебіторів та ризик виникнення простроченої заборгованості.

Залишок резерву сумнівних боргів на кінець звітного періоду за кожною категорією поточної дебіторської заборгованості, включаючи інформацію про його зміну (нарахування, використання, списання) упродовж звітного періоду.

Окрім цього, дебіторська заборгованість також відображається у Звіті про рух грошових коштів (форма №3) через відповідні рядки операційної та інвестиційної діяльності. Зокрема, це:

«Надходження авансів від покупців і замовників» — що сигналізує про зменшення майбутньої дебіторської заборгованості;

«Надходження від реалізації фінансових інвестицій» — коли дебіторська заборгованість погашається у формі грошових надходжень;

«Надходження від реалізації необоротних активів» — за умов, коли активи реалізуються з відтермінованою оплатою.

У податковому обліку дебіторська заборгованість знаходить своє відображення у Декларації з податку на додану вартість, зокрема при формуванні податкового кредиту та податкових зобов'язань. Правильне відображення заборгованості є критично важливим для точності податкових розрахунків, зважаючи на правила визначення першої події (поставка або оплата).

У статистичній звітності інформація щодо дебіторської заборгованості подається у формі статистичного спостереження №1-Б «Звіт про фінансові результати і дебіторську та кредиторську заборгованість». У цьому звіті:

Відображаються ключові показники фінансових результатів діяльності підприємства;

У другому розділі наводиться структура дебіторської заборгованості, зокрема:

– загальна сума, у тому числі прострочена;

– розподіл за напрямками: за товари, роботи, послуги; за векселями; перед бюджетом; за внутрішніми розрахунками; за страхуванням; з оплати праці тощо;

– розмежування за суб'єктами господарювання в межах України.

Ця форма є терміною, підлягає щомісячному поданню, і має бути подана не пізніше 20 числа місяця, що настає за звітним.

2.3 Сучасні комп'ютерні технології ведення обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами на підприємстві та їх практичне застосування

У сучасних умовах цифрової трансформації господарської діяльності підприємств важко переоцінити значення комп'ютерних технологій у сфері бухгалтерського обліку, зокрема у частині обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами. Заборгованість підприємства – як дебіторська, так і кредиторська – є динамічним елементом його фінансової діяльності, що безпосередньо впливає на платоспроможність, ліквідність, прибутковість та стійкість підприємства.

Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами охоплює величезну кількість господарських операцій, які відбуваються щодня: продаж продукції з відстрочкою платежу, отримання та видача авансів, постачання товарів і послуг, надання чи отримання кредитів, розрахунки з бюджетом, постачальниками, покупцями, підзвітними особами тощо. Вести цей облік вручну – надзвичайно трудомістке, ризиковане і неефективне завдання. Саме тому впровадження сучасних програмних продуктів стало ключовою умовою ефективно організації обліку.

Сучасні інформаційні системи, які застосовуються у бухгалтерському обліку (наприклад, BAS ERP, SAP Business One, Microsoft Dynamics 365, QuickBooks, FinExpert, ISpro, Галактика, тощо), надають підприємствам наступні переваги:

- Автоматизація рутинних операцій: розрахунок заборгованості, формування документів, звірка з контрагентами, нарахування пені або відсотків за прострочку виконуються автоматично;

– Миттєвий доступ до інформації: бухгалтер або фінансовий аналітик у будь-який момент може переглянути стан взаєморозрахунків із будь-яким контрагентом, отримати аналітичний звіт або акт звірки;

– Контроль платіжної дисципліни: система нагадує про терміни оплати, аналізує історію співпраці з контрагентом, дозволяє встановити ліміти та заборони на проведення операцій із боржниками;

– Аналітика та прогнозування: сучасні програми мають вбудовані інструменти аналітики, які дають змогу прогнозувати надходження коштів, оцінювати якість дебіторської заборгованості, визначати коефіцієнт обіговості дебіторської/кредиторської заборгованості тощо;

– Зниження ризиків: автоматичний облік зменшує кількість помилок, зумовлених людським фактором, забезпечує збереження і захист даних;

– Інтеграція з іншими модулями: наприклад, бухгалтерський модуль пов'язаний із модулем продажу, закупівель, складського обліку, управління фінансами, що створює єдиний інформаційний простір.

Більшість сучасних бухгалтерських систем мають спеціалізовані блоки для ведення обліку розрахунків. Типові функції включають:

- реєстрацію контрагентів та умов договорів;
- формування рахунків, актів, товарних накладних;
- ведення обліку авансів, передоплат, повернень;
- аналітичний облік за контрагентами, договорами, документами;
- автоматичне формування бухгалтерських проводок (наприклад, Дт 361 – Кт 701; Дт 631 – Кт 311 тощо);
- формування актів звіряння;
- контроль прострочених боргів;
- побудова звітів: “Заборгованість покупців”, “Звіти по розрахунках з постачальниками”, “Аналіз дебіторської заборгованості за строками виникнення” тощо.

У практиці вітчизняних підприємств найпоширенішими є продукти української розробки (наприклад, лінійка BAS), а також адаптовані світові рішення (SAP, Microsoft Dynamics NAV/AX, Oracle NetSuite). Усі вони дозволяють гнучко налаштувати процеси під специфіку конкретного підприємства:

На виробничому підприємстві – система відслідковує поставки сировини, автоматично формує зобов'язання перед постачальниками, веде облік оплат.

У торговельному бізнесі – система працює з великою кількістю покупців, автоматично контролює дебіторську заборгованість, формує аналітику за групами клієнтів.

У сфері послуг — автоматизовано облік актів виконаних робіт, виставлення рахунків та контроль оплати.

Наприклад, на великому логістичному підприємстві щодня проходить до 5 000 фінансових операцій із сотнями контрагентів. Впровадження BAS ERP дозволило централізувати облік, скоротити час обробки документів на 70%, а кількість дебіторської заборгованості знизилася на 25% за рахунок кращого контролю.

Сучасні бухгалтерські системи інтегруються з податковими сервісами (наприклад, М.Е.Дос, Сота, Електронний кабінет платника податків) для автоматичної відправки податкової звітності, обміну податковими накладними, звітами щодо ПДВ тощо. Також підтримується електронний документообіг з контрагентами (використовуючи КЕП/ЕЦП), що скорочує витрати на друк, архівацію та поштові послуги.

У найближчому майбутньому розвиток облікових технологій пов'язаний із наступними напрямками:

- Інтеграція з хмарними сервісами (Cloud ERP), що забезпечує доступ до системи з будь-якої точки світу;
- Застосування штучного інтелекту для аналізу платіжної дисципліни, прогнозування ризиків неплатежів;
- Мобільні додатки для керівників і бухгалтерів;

- Розвиток блокчейн-технологій для безпечного обліку транзакцій;
- Автоматизоване погодження рахунків та інших фінансових документів у рамках електронного документообігу.

Сучасні комп'ютерні технології кардинально змінили підходи до ведення обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами. Їх впровадження дозволяє підприємствам досягати вищого рівня точності, ефективності, прозорості та керованості фінансових потоків. Успішне застосування таких технологій – це не лише запорука надійного обліку, а й важливий інструмент стратегічного управління фінансовими ресурсами підприємства.

РОЗДІЛ 3. АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ І КРЕДИТОРАМИ У ФІЛІЇ “ЛЬВІВСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО” ДСГП “ЛІСИ УКРАЇНИ”

3.1. Мета, зміст, завдання та джерела інформації аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості

В умовах ринкової економіки підприємства здійснюють велику кількість фінансово-господарських операцій з різними контрагентами – постачальниками, покупцями, бюджетом, фондами соціального страхування, банками, а також із працівниками. Унаслідок таких взаємодій виникає дебіторська та кредиторська заборгованість, яка становить важливий компонент фінансової звітності підприємства і суттєво впливає на оцінку його фінансової стабільності, ліквідності та ділової активності.

Аудит дебіторської та кредиторської заборгованості є невід’ємною частиною загальної аудиторської перевірки фінансової звітності. Він забезпечує незалежну оцінку достовірності відображення в обліку взаєморозрахунків підприємства з іншими суб’єктами господарювання та фізичними особами. Такий аудит має ключове значення для підтвердження того, що підприємство не приховує своїх зобов’язань, а також коректно оцінює свої права вимоги, тобто дебіторську заборгованість. Помилки або викривлення в обліку цих показників можуть призвести до спотворення фінансової звітності, хибної оцінки ризиків та прийняття управлінських рішень, які базуються на недостовірній інформації.

Метою аудиту заборгованості є перевірка відповідності даних бухгалтерського обліку фактичному стану розрахунків підприємства із зовнішніми та внутрішніми контрагентами. Це включає як підтвердження реального існування заборгованості, так і перевірку правильності її оцінки, законності операцій, на підставі яких вона виникла, а також перевірку своєчасності її обліку та відображення у фінансовій звітності. Аудитор має

визначити, чи є відображена в обліку дебіторська заборгованість реальною, тобто такою, що підлягає погашенню, а також чи не занижена або не прихована кредиторська заборгованість, що може свідчити про намагання покращити показники ліквідності та фінансової стійкості підприємства.

Основна мета аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості полягає у підтвердженні:

- реального існування заборгованості на дату балансу;
- правильності її оцінки та класифікації відповідно до вимог облікової політики, П(С)БО чи МСФЗ;
- законності операцій, що спричинили виникнення заборгованості;
- своєчасності визнання та погашення зобов'язань;
- наявності ефективної системи внутрішнього контролю.

Аудитор має визначити, чи правильно підприємство відображає дебіторську заборгованість як актив, що йому належить, а кредиторську – як зобов'язання, які потрібно погасити. Це особливо важливо для оцінки платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.

Зміст аудиту заборгованості полягає у глибокому вивченні господарських операцій, що пов'язані з виникненням, обліком, погашенням чи списанням дебіторської і кредиторської заборгованості. У процесі перевірки аудитор здійснює аналіз документів, які підтверджують дійсність розрахунків: договори, первинні документи, акти звірки, банківські документи, листування з контрагентами. Він оцінює правильність визнання заборгованості в обліку, відповідність сум, відображених у звітності, реальному стану справ, а також дотримання вимог нормативних документів, таких як національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. Велике значення мають питання своєчасності обліку розрахунків, правильності класифікації заборгованості за строками погашення, а також адекватність створення резервів, зокрема резерву сумнівних боргів.

Зміст аудиту розкриває сукупність процедур і напрямів перевірки, які застосовуються аудитором з метою отримання достатніх та відповідних аудиторських доказів щодо достовірності інформації про розрахункові операції.

Аудит дебіторської заборгованості включає:

- перевірку документального підтвердження виникнення заборгованості (договори, акти приймання-передачі, податкові накладні тощо);
- аналіз строків виникнення заборгованості, її поточності, сумнівності або безнадійності;
- перевірку правильності нарахування резерву сумнівних боргів;
- виявлення випадків заниження дебіторської заборгованості з метою викривлення фінансової звітності;
- контроль відповідності обліку дебіторів до МСФЗ або П(С)БО.

Аудит кредиторської заборгованості передбачає:

- перевірку повноти визнання зобов'язань (чи всі отримані товари, роботи, послуги відображені у бухгалтерському обліку);
- перевірку достовірності сум зобов'язань перед постачальниками, підрядниками, бюджетом, фондами тощо;
- аналіз правильності класифікації зобов'язань за строками погашення;
- оцінку своєчасності погашення заборгованості;
- перевірку наявності прострочених або невизнаних зобов'язань.

Особливу увагу слід приділяти аудиту заборгованості, пов'язаної з пов'язаними сторонами, а також бартерним операціям, які можуть бути джерелом маніпулювання звітними показниками.

Завдання, які ставить перед собою аудит заборгованості, мають як загальний, так і прикладний характер. Аудитор має переконатися у достовірності фінансової інформації, що стосується розрахунків підприємства. Він повинен виявити можливі порушення, такі як заниження чи завищення сум заборгованості, неправомірне віднесення дебіторської заборгованості до поточної, тоді як вона є сумнівною або безнадійною, або, навпаки, штучне

заниження кредиторської заборгованості. У процесі аудиту особлива увага приділяється періодам виникнення та погашення заборгованості, відповідності строків виконання договірних зобов'язань, своєчасності проведення інвентаризації розрахунків та правильності її результатів. Також до завдань аудитора входить перевірка внутрішньої системи контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю, яка має сприяти своєчасному виявленню проблемних розрахунків і забезпечувати ефективне управління ними.

Завдання аудиту визначають його практичну спрямованість і служать основою для формування програми перевірки. Основні завдання аудитора:

- Оцінка достовірності відображення дебіторської та кредиторської заборгованості у фінансовій звітності.
- Виявлення порушень облікової політики, законодавства, зокрема щодо строків оплати, коректності відображення резервів, тощо.
- Визначення повноти обліку: перевірка, чи всі наявні зобов'язання та вимоги зараховані до балансу.
- Контроль класифікації заборгованості: аналіз короткострокових, довгострокових, сумнівних, безнадійних боргів.
- Аналіз динаміки змін у структурі заборгованості за звітний період.
- Визначення економічних наслідків (ризиків неплатоспроможності, недонадходження коштів тощо).
- Оцінка системи внутрішнього контролю за станом розрахункових операцій.
- Перевірка відповідності нарахувань, списань і переоцінок встановленим стандартам (П(С)БО 10, 11, 13; МСБО 9, 32).

Джерельна база, на якій ґрунтується аудит розрахункових операцій, є досить об'ємною і включає як документи внутрішнього обліку підприємства, так і зовнішні джерела інформації. Зокрема, це фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати, примітки), реєстри бухгалтерського обліку, журнали-ордери, оборотно-сальдові відомості. Особливе значення мають

первинні документи, на підставі яких здійснювалися операції: рахунки, накладні, акти, платіжні документи, акти звірки розрахунків з контрагентами. До зовнішніх джерел належать документи, що надходять від партнерів, банків, податкових органів, судових та виконавчих служб. У випадках наявності сумнівних або спірних сум заборгованості важливу роль можуть відігравати рішення судів або результати переговорів із контрагентами. Усі ці джерела дозволяють аудитору отримати достатні і відповідні докази для формування висновку щодо стану заборгованості.

Для проведення ефективної перевірки аудитор повинен залучати всі доступні джерела інформації, як внутрішні, так і зовнішні:

Внутрішні джерела:

– Первинні документи – рахунки-фактури, накладні, акти приймання-передачі, банківські виписки, платіжні доручення.

– Бухгалтерські реєстри – оборотно-сальдові відомості по рахунках 36, 37, 63, 64, 65, 66, 68, 685 тощо.

– Фінансова звітність підприємства – баланс (форма №1), звіт про фінансові результати (форма №2), примітки до фінансової звітності.

– Облікова політика – положення про порядок формування резервів, облікові методи оцінки дебіторської заборгованості.

– Дані внутрішнього контролю та аудиту – журнали перевірок, службові записки.

– Акти інвентаризації розрахунків – інвентаризаційні описи, акти звірки з контрагентами.

Зовнішні джерела:

– Акти звірки взаєморозрахунків з контрагентами;

– Листування з клієнтами та постачальниками;

– Рішення судів щодо стягнення заборгованості або про визнання банкрутства контрагентів;

– Інформація з відкритих реєстрів – ЄДР, податкові повідомлення;

– Звіти банків, кредитних бюро, служби безпеки щодо фінансової надійності контрагентів.

Сукупність цих джерел дозволяє аудитору здійснити повний аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості, визначити її реальність, наявність ризиків, а також обґрунтованість відповідних оцінок у звітності.

Таким чином, аудит дебіторської та кредиторської заборгованості має на меті не лише формальну перевірку бухгалтерських записів, а й глибокий аналіз якості активів і зобов'язань, що формуються в результаті господарських взаємовідносин. Це дає змогу вчасно виявити ризики, пов'язані з неплатоспроможністю контрагентів, прихованими зобов'язаннями, неефективним управлінням розрахунками. Отримані в ході аудиту результати можуть слугувати підґрунтям для покращення облікової політики підприємства, оптимізації дебіторсько-кредиторської стратегії та загального підвищення фінансової дисципліни.

3.2. Методичні прийоми проведення аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості

Аудит дебіторської та кредиторської заборгованості ґрунтується на системному застосуванні методичних прийомів, які дозволяють аудитору виявити факти порушень, помилок або викривлень у бухгалтерському обліку, оцінити реальний стан розрахунків підприємства, а також сформулювати незалежну професійну думку щодо достовірності фінансової звітності.

Методичні прийоми аудиту – це сукупність практичних дій, що використовуються для збору аудиторських доказів, аналізу отриманої інформації та формулювання висновків. У контексті перевірки дебіторської і кредиторської заборгованості ці прийоми застосовуються з урахуванням специфіки розрахункових операцій, їх документального оформлення та особливостей відображення в обліку.

Таблиця 3.1

Програма аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості

№	Аудиторські процедури	Зміст робіт	Джерела інформації	Очікувані результати
1	Ознайомлення з обліковою політикою підприємства	Вивчення принципів ведення обліку розрахунків з контрагентами, методів оцінки заборгованості, формування резервів	Наказ про облікову політику, облікові реєстри	Визначення відповідності застосованих методів чинним стандартам
2	Оцінка внутрішнього контролю	Перевірка системи внутрішнього контролю за операціями з дебіторами та кредиторами	Положення, інструкції, службові записки, результати внутрішніх перевірок	Виявлення слабких місць у контролі
3	Інвентаризація розрахунків	Звірка облікових залишків із первинними документами, актами звірки, виписками банку, листами-контрагентами	Акти звірки, листування з контрагентами, документи первинного обліку	Підтвердження реальності та існування заборгованості
4	Документальна перевірка	Аналіз договорів, накладних, рахунків-фактур, актів виконаних робіт	Первинні документи, договори, бухгалтерські реєстри	Перевірка правомірності виникнення заборгованості
5	Арифметичний контроль	Перевірка правильності підрахунків у документах і облікових реєстрах	Накладні, рахунки, зведені відомості	Виявлення технічних помилок у розрахунках
6	Логічний аналіз	Аналіз відповідності обсягів реалізації, строків поставок, обсягу виконаних робіт сумам	Договори, акти виконаних робіт, звітність	Виявлення внутрішніх суперечностей

		заборгованості		
7	Хронологічний аналіз	Вивчення послідовності відображення господарських операцій у реєстрах бухгалтерського обліку	Журнали операцій, відомості	Виявлення можливих маніпуляцій або затримок
8	Аналітичні процедури	Аналіз співвідношень, динаміки та структури заборгованості, обчислення коефіцієнтів	Звітність, оборотно-сальдові відомості, аналітика	Визначення тенденцій, ризиків, оцінка платоспроможності
9	Економічний аналіз	Аналіз оборотності, тривалості фінансового циклу, виявлення факторів впливу	Баланс, Звіт про фінрезультати, бух. реєстри	Оцінка ефективності управління заборгованістю
10	Формування висновків та складання аудиторського звіту	Узагальнення результатів перевірки, надання рекомендацій	Робочі документи аудитора, нормативна база	Висновок про достовірність інформації щодо заборгованості

Таблиця 3.2

Етапи аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості

Етап	Зміст етапу	Основні аудиторські процедури
1. Підготовчий етап	Формування загального уявлення про підприємство та планування аудиту.	- Ознайомлення з обліковою політикою - Аналіз структури підприємства - Визначення ризиків - Розробка плану та програми аудиту
2. Оцінка системи внутрішнього контролю	Перевірка дієвості внутрішніх процедур контролю щодо обліку розрахунків.	- Вивчення процедур документообігу - Аналіз повноважень та контролю - Визначення рівня надійності системи контролю
3. Збір аудиторських доказів	Практичне дослідження та перевірка операцій з дебіторами та кредиторами.	- Інвентаризація заборгованості - Документальна перевірка - Арифметичний контроль - Логічний та хронологічний аналіз

		- Аналітичні процедури - Економічний аналіз
4. Оцінка та узагальнення результатів перевірки	Аналіз зібраної інформації, оцінка достовірності та виявлених порушень.	- Визначення суттєвості помилок - Аналіз результатів процедур - Формулювання попередніх висновків
5. Складання аудиторського висновку	Оформлення офіційного документа за підсумками аудиту.	- Підготовка аудиторського звіту - Надання рекомендацій - Формування остаточного висновку

Таблиця 3.3

Тест системи внутрішнього контролю

№	Контрольна процедура	Контрольне питання (тест)	Відповідь / Примітка аудитора
1	Затвердження операцій	Чи передбачено погодження угод на поставку товарів/послуг або укладання договорів керівництвом?	
2	Розмежування повноважень	Чи розмежовані функції між особами, відповідальними за прийом, облік і оплату зобов'язань?	
3	Оформлення первинних документів	Чи своєчасно і повністю оформлюються первинні документи, що підтверджують виникнення дебіторської/кредиторської заборгованості?	
4	Контроль строків платежів	Чи існує система нагадувань або контролю за простроченими дебіторськими/кредиторськими зобов'язаннями?	
5	Проведення звірок	Чи регулярно проводяться акти звірки з контрагентами?	
6	Облік резервів	Чи створюються резерви сумнівних боргів відповідно до облікової політики?	
7	Автоматизований контроль	Чи використовується програмне забезпечення для контролю залишків по рахунках?	
8	Внутрішні перевірки	Чи проводяться внутрішні аудиторські перевірки операцій з дебіторами та кредиторами?	
9	Періодичне оновлення політик	Чи оновлюються політики управління дебіторською та кредиторською заборгованістю?	
10	Наявність затверджених лімітів	Чи існують встановлені ліміти за розрахунками з контрагентами?	

Одним з базових методичних прийомів є інвентаризація. Інвентаризація дебіторської та кредиторської заборгованості як методичний прийом аудиту

Інвентаризація дебіторської та кредиторської заборгованості – це процедура, що має на меті перевірку фактичної наявності, реальності та обґрунтованості сум зобов'язань та вимог, відображених у бухгалтерському обліку підприємства. Вона є важливим елементом як внутрішнього контролю, так і зовнішнього аудиту, оскільки забезпечує достовірність інформації про стан розрахунків.

Мета інвентаризації – встановити відповідність облікових даних реальному стану розрахунків з контрагентами, а також виявити прострочену, безнадійну або необґрунтовану заборгованість, яка може бути помилково відображена у звітності або навмисно викривлена.

Проведення інвентаризації регламентується Методичними рекомендаціями з інвентаризації активів і зобов'язань, затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 11.08.1994 № 69 (зі змінами).

Основні етапи інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості:

Формування інвентаризаційної комісії, до складу комісії входять представники бухгалтерії, адміністрації підприємства, а в разі зовнішнього аудиту – також аудитори або внутрішні контролери.

Підготовка облікових даних, бухгалтерія складає оборотно-сальдові відомості по рахунках 36, 37, 63, 68, 37 тощо. За кожним контрагентом формується перелік заборгованостей із зазначенням підстав її виникнення (договори, накладні, акти виконаних робіт тощо).

Надсилання актів звірки, контрагентам надсилаються акти звірки взаєморозрахунків, які підтверджують або спростовують наявність заборгованості. Відповіді контрагентів є джерелом зовнішнього підтвердження даних.

Аналіз результатів звірки, у разі виявлення розбіжностей інвентаризаційна комісія з'ясовує їх причини: помилки в обліку, подвійне відображення, пропущені документи, невраховані штрафи тощо.

Оцінка достовірності та реальності заборгованості, особливої уваги потребує прострочена або сумнівна дебіторська заборгованість. Якщо є ознаки її неповернення (відсутність контактів з боржником, фінансові труднощі, банкрутство), така заборгованість може бути списана або переведена в резерв сумнівних боргів.

Документальне оформлення результатів, складається протокол інвентаризаційної комісії, а також інвентаризаційні описи або відомості заборгованості. На підставі цього вносяться коригування в облікові дані (в межах чинного законодавства та стандартів обліку).

Під час зовнішнього аудиту інвентаризація виступає як метод отримання надійних аудиторських доказів. Вона дозволяє аудитору:

- підтвердити наявність і реальність заборгованості;
- оцінити ризики викривлення фінансової звітності;
- виявити порушення облікової політики щодо розрахунків;
- виявити приховану кредиторську або завищену дебіторську заборгованість;
- сформулювати обґрунтовані рекомендації щодо формування резервів або списання безнадійної заборгованості.

Для дебіторської заборгованості аудитори звертають особливу увагу на:

- терміни її погашення (звичайно понад 90 днів є підозрілим);
- наявність судових процесів;
- забезпеченість заборгованості (гарантії, застави);
- стан взаємин із боржником (регулярність оплат, відсутність переписки тощо);
- створення та обґрунтованість резерву сумнівних боргів.

У випадку кредиторської заборгованості аудитори перевіряють:

- повноту відображення зобов'язань (чи не пропущено зобов'язання на кінець періоду);
- своєчасність визнання витрат;

- наявність застарілої кредиторської заборгованості (термін позовної давності);
- відповідність сум залишкам у контрагентів.

Інвентаризація дебіторської та кредиторської заборгованості – це не лише формальна процедура, а важливий аналітичний та контрольний інструмент в аудиті. Вона дозволяє виявити помилки, порушення та потенційні ризики у сфері розрахунків, забезпечує достовірність облікової інформації та є основою для прийняття управлінських рішень і формування висновку аудитора.

Іншим важливим прийомом є документальна перевірка. Документальна перевірка – це один із базових методів аудиту, що полягає в дослідженні первинних документів, облікових реєстрів, договорів та іншої документації, яка підтверджує законність, достовірність та обґрунтованість господарських операцій. У контексті аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості цей метод забезпечує аудитора достовірними доказами щодо виникнення, змісту, суми та строків зобов'язань та вимог.

Мета документальної перевірки:

- Встановити законність та реальність виникнення заборгованості.
- Перевірити правильність оформлення розрахункових операцій.
- З'ясувати, чи не приховуються доходи або витрати шляхом маніпуляцій із розрахунками.

– Виявити потенційно сумнівні або безнадійні заборгованості.

– Перевірити відповідність облікових даних первинним документам.

Аудитор використовує джерела інформації для документальної перевірки:

Договори з покупцями, постачальниками, підрядниками – для визначення умов оплати, термінів виконання зобов'язань, санкцій тощо.

- Рахунки-фактури, накладні, акти приймання-передачі послуг або робіт – як підстава для виникнення дебіторської чи кредиторської заборгованості.

– Платіжні документи (платіжні доручення, виписки з банку) – для підтвердження здійснення розрахунків або залишків.

– Акти звірки взаєморозрахунків – для підтвердження відповідності між обліковими даними підприємства та контрагентів.

– Внутрішні бухгалтерські реєстри – оборотно-сальдові відомості, журнали-ордери, аналітичні відомості по рахунках 36, 37, 63, 65, 68 тощо.

– Відомості про списання боргів, акти ліквідації, судові рішення – для підтвердження безнадійності або списання заборгованості.

– Розрахунки по резерву сумнівних боргів – для оцінки правильності його формування.

Перевірка правильності оформлення первинних документів:

– Наявність обов'язкових реквізитів;

– Відповідність дати документа фактичній даті виконання операції;

– Підписи відповідальних осіб, печатки (за потреби).

– Перевірка підстав виникнення заборгованості:

– Чи підтверджена операція двостороннім актом, договором чи замовленням;

– Чи виконані умови договору (наприклад, щодо обсягу і строків постачання);

– Чи зафіксовані штрафи, пені за прострочення.

– Зіставлення бухгалтерських записів із первинними документами:

– Перевірка правильності кореспонденції рахунків;

– Виявлення помилкових або повторних записів;

– Виявлення операцій, які обліковуються без належного підтвердження.

– Оцінка повноти відображення зобов'язань і вимог:

– Чи не прихована заборгованість на користь підприємства;

– Чи не занижені обсяги кредиторської заборгованості, щоб покращити фінансовий результат.

– Виявлення порушень строків позовної давності:

– Чи ведеться контроль заборгованості, термін дії якої сплинув;

– Чи вживаються заходи щодо її стягнення або списання.

Аналіз контрагентів:

- Перевірка юридичного статусу контрагента;
- Виявлення фіктивних або пов'язаних осіб, що можуть створити ризики для достовірності даних.

Документальна перевірка є невід'ємною частиною формування аудиторського судження. На її підставі аудитор:

- отримує надійні підтвердження реальності заборгованостей;
- виявляє ризики викривлення фінансової звітності;
- формує думку щодо адекватності обліку розрахункових операцій;
- може рекомендувати коригування звітності або формування резервів.

Отже, документальна перевірка – це глибокий аналітичний процес, який вимагає не лише технічного знання облікової системи, але й уважного вивчення кожної операції на предмет її реальності та правомірності. Вона забезпечує аудиторів доказовою базою для формулювання професійного висновку щодо достовірності інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість.

Широко застосовується арифметичний контроль. Арифметичний контроль – це методичний прийом аудиту, спрямований на перевірку правильності арифметичних підрахунків у первинних документах, регістрах бухгалтерського обліку та звітності. Його метою є виявлення помилок, пов'язаних з неточними розрахунками, які можуть вплинути на достовірність показників дебіторської та кредиторської заборгованості.

Арифметичний контроль дозволяє аудитору:

- виявити механічні або технічні помилки у підрахунках (наприклад, у підсумках рахунків-фактур, оборотно-сальдових відомостей, актах звірки);
- встановити правильність обчислення сум за договорами, нарахованих пені, штрафів тощо;
- перевірити точність узагальнення даних у таблицях, звітах і регістрах;
- забезпечити достовірність аналітичної інформації, яка використовується для прийняття управлінських рішень або складання фінансової звітності.

Аудитор застосовує арифметичну перевірку до таких елементів:

- Рахунки-фактури, накладні, акти виконаних робіт/послуг – перевіряється правильність множення кількості на ціну, підсумки позицій.
- Розрахунки за договорами – зокрема, щодо часткових оплат, авансів, нарахування процентів, штрафних санкцій.
- Акти звірки розрахунків – контроль правильності підрахунку підсумкових залишків.
- Оборотно-сальдові відомості – перевірка балансу між початковими залишками, обігом за період та кінцевим сальдо.
- Журнали-ордери та аналітичні таблиці – правильність перенесення даних, підбиття підсумків, підрахунку загальних сум.
- Розрахунки резервів сумнівних боргів – відповідність встановлених методик формуванню резерву (наприклад, процент від простроченої заборгованості).

Приклади типових помилок, які виявляє арифметичний контроль

- неправильне множення (наприклад, кількість \times ціна);
- арифметичні помилки у підсумках рахунків;
- неточності у перенесенні сальдо з попередніх періодів;
- подвійне врахування однієї і тієї ж операції;
- округлення, що не відповідають встановленим нормам (наприклад, більше ніж до двох знаків після коми);
- некоректне застосування процентних ставок при нарахуванні пені або резервів.

У великих масивах даних може використовуватися програмне забезпечення (наприклад, Excel, аудиторські автоматизовані системи), що дозволяє швидко виявити невідповідності.

Результати арифметичної перевірки оформлюються у вигляді робочих документів аудитора, де фіксуються всі виявлені помилки та пропозиції щодо їх усунення.

Арифметичний контроль є важливим інструментом забезпечення точності та об'єктивності даних, що відображають дебіторську і кредиторську заборгованість. Його регулярне застосування дозволяє виявляти не лише випадкові арифметичні помилки, а й ознаки маніпуляцій або перекручень даних, що можуть свідчити про ризики викривлення фінансової звітності.

У процесі аудиту важливо застосовувати також логічний аналіз. Логічний аналіз – це аналітичний прийом, який полягає у встановленні взаємозв'язків між обліковими показниками та документами, зіставленні їх із нормативними, договірними або очікуваними значеннями з метою виявлення неузгодженостей, суперечностей або ознак викривлення.

Цей метод дає змогу аудитору виявити ситуації, коли облікова інформація виглядає формально правильною, але не відповідає здоровому глузду, господарській доцільності чи типовим закономірностям.

Мета логічного аналізу:

- Встановити відповідність між обсягами операцій, строками, контрагентами та очікуваними результатами.
- Виявити аномальні чи нелогічні операції (наприклад, незвично великі суми авансів без подальших поставок).
- Виявити можливі ризики заниження чи завищення заборгованості, що може вплинути на достовірність звітності.
- Перевірити дотримання договірних умов у контексті бухгалтерського обліку.

Логічний аналіз включає:

- Зіставлення взаємопов'язаних показників: Наприклад, сума дебіторської заборгованості порівнюється з обсягом реалізації; кредиторська — з динамікою закупівель.
- Оцінку правдоподібності та типових закономірностей: Якщо дебіторська заборгованість постійно зростає при стабільному обсязі продажів, це може свідчити про проблеми зі стягненням боргів.

– Пошук нетипових ситуацій: Наприклад, наявність тривалої кредиторської заборгованості без штрафних санкцій може бути ознакою прихованої фінансової допомоги.

– Перевірку відповідності умовам договорів: Наприклад, аванс оплачено, але за договором передплата не передбачена — це логічна невідповідність.

Приклади логічних запитань аудитора:

– Чи відповідає строк погашення заборгованості умовам договору?

– Чи можлива така сума реалізації за такий короткий період?

– Чи є обґрунтування для довготривалого зберігання безнадійної дебіторки?

– Чи є підстави вважати заборгованість фіктивною?

– Чому суми залишків на кінець періоду суттєво змінилися, хоча обсяг операцій не змінився?

Джерела інформації для логічного аналізу:

– Первинні документи (рахунки, накладні, акти).

– Договори з покупцями, постачальниками.

– Аналітичні облікові регістри, оборотно-сальдові відомості.

– Фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати).

– Дані управлінського обліку та внутрішньої звітності.

Логічний аналіз – це інструмент професійного судження аудитора, що дозволяє критично оцінити господарські операції з позицій реальності, правдоподібності та доцільності. Він відіграє ключову роль у виявленні потенційних спотворень, які не завжди можна помітити при формальній перевірці документів чи арифметичних підрахунках.

Хронологічний аналіз є ще одним ефективним прийомом.

Хронологічний аналіз – це аудиторський прийом, що полягає у перевірці послідовності, своєчасності та логіки здійснення та відображення господарських операцій за датами. Основна мета – виявлення порушень принципів хронологічного обліку, зокрема спотворення дат, несвоєчасного

визнання зобов'язань чи дебіторської заборгованості, а також можливих маніпуляцій з метою впливу на фінансові результати.

Мета хронологічного аналізу:

– Встановити точність відображення операцій у часі, згідно з первинними документами.

– Виявити відхилення між датою господарської операції та її реєстрацією в бухгалтерському обліку.

– Запобігти штучному завищенню або заниженню заборгованості на кінець звітного періоду.

– Перевірити дотримання принципу нарахування – відображення доходів і витрат у періоді їх виникнення, а не фактичної оплати.

Проведення хронологічного аналізу передбачає:

– Вивчаються дати первинних документів (рахунків, накладних, актів виконаних робіт).

– Зіставляються дати документів і дати запису в обліку (у регістрах або програмному забезпеченні).

– Перевіряється, чи немає незрозумілих затримок між подією та її обліковим відображенням.

– Аналізується послідовність операцій за одним і тим самим контрагентом (наприклад: аванс → поставка → акт → оплата).

Виявляються операції, здійснені після звітної дати, але які безпідставно враховані у звітному періоді (або навпаки — операції звітного періоду, перенесені на наступний).

Типові ситуації, які виявляє хронологічний аналіз:

– Дата поставки товару – грудень, але відображено в обліку в січні (штучне зменшення кредиторської заборгованості на кінець року).

– Дата акту виконаних робіт – 30 грудня, але облік доходу – вже у січні (перенесення доходу на наступний період).

– Після звітної дати масово анулюються рахунки, оформлені в кінці періоду – можливі ознаки маніпуляцій.

– Необґрунтована заміна дат у документах, щоб "підганяти" результати під звітний період.

Документи та джерела для хронологічного аналізу:

– Первинні документи з датами (рахунки, акти, накладні).

– Договори з вказаними строками виконання зобов'язань.

– Журнали господарських операцій.

– Оборотно-сальдові відомості.

– Витяги з облікових програм.

– Звіти внутрішніх служб (постачання, логістики, збуту).

Хронологічний аналіз є важливим етапом аудиту, який дозволяє виявити тимчасові невідповідності, що часто використовуються для маніпуляцій із фінансовими результатами. Цей методичний прийом є особливо актуальним у періоди складання фінансової звітності, коли зростає ризик викривлень з метою покращення показників.

Аналітичні процедури – це система методів, яка передбачає порівняння, аналіз, оцінку фінансової інформації та виявлення відхилень або незвичних тенденцій у господарських операціях. У межах аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості аналітичні процедури дозволяють виявити потенційні порушення, нетипову поведінку контрагентів, ризики неплатежів або недостовірного відображення зобов'язань у звітності.

Мета аналітичних процедур:

– Визначення загального рівня та структури дебіторської і кредиторської заборгованості.

– Виявлення незвичайних змін або відхилень у динаміці заборгованості.

– Оцінка платоспроможності дебіторів і ліквідності зобов'язань.

– Встановлення можливих ризиків неповернення дебіторської заборгованості чи прострочених зобов'язань перед кредиторами.

- Перевірка адекватності резервів сумнівної заборгованості.

Основні напрями аналітичного аналізу:

- Динамічний аналіз:

- Порівняння обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості за кілька звітних періодів.

- Виявлення аномального зростання/зниження заборгованості.

Структурний аналіз:

- Аналіз частки дебіторської/кредиторської заборгованості у загальних активах або пасивах підприємства.

- Визначення питомої ваги довгострокової та короткострокової заборгованості.

- Порівняння з показниками минулих періодів і з аналогічними підприємствами:

- Зіставлення коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості з попереднім роком.

- Порівняння коефіцієнта кредиторської заборгованості до поточних зобов'язань.

- Використання горизонтального та вертикального аналізу:

- Оцінка змін у показниках заборгованості у грошовому та відсотковому вираженні.

- Виявлення залежностей та зв'язків між елементами звітності.

- Аналіз вікової структури заборгованості:

- Розподіл дебіторської заборгованості за термінами погашення: до 30 днів, 31–60, 61–90, понад 90.

- Оцінка частки простроченої заборгованості та ризику її неповернення.

Джерела інформації для аналітичних процедур:

- Фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати).

- Оборотно-сальдові відомості за рахунками 36, 37, 63, 68.

- Аналітичні реєстри по контрагентах.

- Договори з умовами оплати.
- Планові нормативи підприємства.
- Бюджети надходжень та виплат.

Результати застосування аналітичних процедур:

- Формується загальна картина стану дебіторської та кредиторської заборгованості.
 - Виявляються аномальні або підозрілі тенденції, які потребують подальшого глибинного вивчення.
 - Забезпечується оптимізація аудиторських ресурсів, оскільки дозволяє спрямувати увагу на найризикованіші ділянки.
 - Підтверджуються або спростовуються твердження управлінського персоналу про об'єктивність фінансової інформації.

Аналітичні процедури — це спосіб перевірки достовірності показників дебіторської та кредиторської заборгованості, а також потужний інструмент виявлення прихованих ризиків і визначення ефективності управління грошовими потоками підприємства. Їх застосування в поєднанні з іншими методичними прийомами дозволяє аудитору сформулювати обґрунтовану думку про достовірність облікової інформації.

Для виявлення потенційних помилок і ризиків застосовується також економічний аналіз.

Економічний аналіз – це система дослідження господарських процесів і явищ, що базується на вивченні кількісних та якісних показників з метою встановлення причинно-наслідкових зв'язків, тенденцій і відхилень у діяльності підприємства. В аудиті дебіторської та кредиторської заборгованості економічний аналіз є ключовим інструментом для оцінки фінансового стану підприємства, виявлення ризиків неплатоспроможності, перевірки обґрунтованості боргових зобов'язань.

Основні завдання економічного аналізу:

- Оцінити ефективність управління дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- Визначити ступінь ризику, пов'язаного із простроченням платежів;
- Виявити фактори, що вплинули на динаміку заборгованості;
- Перевірити доцільність, повноту і правомірність формування зобов'язань;
- Встановити взаємозв'язки між показниками платоспроможності, оборотності та ліквідності.

Основні напрямки економічного аналізу:

Аналіз динаміки заборгованості – дослідження зміни обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості за певний період. Застосовується як у натуральному (грошовому), так і у відсотковому вираженні).

Аналіз структури – дослідження складу дебіторської (за видами: за товари, аванси, інші) і кредиторської заборгованості (за постачальниками, бюджетом, працівниками тощо). Дозволяє виявити домінуючі джерела або проблемні напрямки.

Факторний аналіз – виявлення причин змін у заборгованості: зміна обсягів реалізації, умов постачання, фінансової політики, стану розрахункової дисципліни.

Аналіз оборотності – визначення середнього терміну погашення дебіторської і кредиторської заборгованості. Застосовуються формули:

– Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості = $\frac{\text{Виручка}}{\text{Середня дебіторська заборгованість}}$

– Період погашення = $365 / \text{Коефіцієнт оборотності}$

Аналогічно розраховується оборотність кредиторської заборгованості.

Аналіз ліквідності та платоспроможності. За участі дебіторської та кредиторської заборгованості визначаються:

- Коефіцієнт поточної ліквідності;
- Коефіцієнт абсолютної ліквідності;

– Коефіцієнт покриття зобов'язань.

Ці показники дозволяють зробити висновок про здатність підприємства виконувати свої зобов'язання вчасно.

Аналіз фінансового циклу – Фінансовий цикл = період обороту дебіторської заборгованості – період обороту кредиторської заборгованості. Чим коротший фінансовий цикл – тим краще для грошового потоку підприємства.

Інформаційними джерелами для економічного аналізу є:

- Баланс підприємства (форма №1);
- Звіт про фінансові результати (форма №2);
- Оборотно-сальдові відомості за рахунками 36, 37, 63, 68;
- Аналітичні дані з договорів та розрахункових документів.

Економічний аналіз є незамінним інструментом при аудиті дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки дозволяє комплексно оцінити фінансову стабільність підприємства, виявити приховані проблеми у сфері розрахунків, а також сформуванню аналітичну базу для прийняття рішень щодо управління грошовими потоками та кредитною політикою.

Особливо важливим є методичний прийом зовнішнього підтвердження (confirmation). Аудитор може надіслати запити контрагентам підприємства з метою підтвердження залишків заборгованості станом на певну дату. Отримані відповіді дозволяють незалежно перевірити достовірність даних обліку та виявити можливі розбіжності.

У разі наявності сумнівної або простроченої дебіторської заборгованості застосовується оцінка створення резервів. Аудитор аналізує обґрунтованість формування резерву сумнівних боргів, враховуючи строк заборгованості, юридичний статус боржника, фінансові показники його діяльності та можливість погашення боргу.

Під час аудиту кредиторської заборгованості особливу увагу приділяють виявленню прихованих зобов'язань – сум, які мали б бути відображені в обліку, але були проігноровані або перенесені. Це можуть бути незареєстровані

рахунки постачальників, зобов'язання перед бюджетом чи фондами, які штучно занижені.

Таким чином, застосування системи методичних прийомів в аудиті дебіторської та кредиторської заборгованості дозволяє аудитору комплексно оцінити фінансові взаємовідносини підприємства, виявити недоліки в обліку та системі контролю, сформувані обґрунтовані рекомендації щодо їх усунення. Від ретельності та послідовності використання цих прийомів залежить якість аудиторського висновку та довіра користувачів до фінансової звітності підприємства.

3.3. Результати аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості

У процесі проведення аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості філії «Львівське лісове господарство» ДСПП «Ліси України» було здійснено комплекс перевірок, спрямованих на оцінку достовірності, своєчасності та повноти відображення розрахунків у бухгалтерському обліку. Аудит проводився на підставі затвердженої програми, з урахуванням Міжнародних стандартів аудиту (МСА) та чинного законодавства України.

На підготовчому етапі було вивчено облікову політику підприємства, яка свідчить про дотримання принципів нарахування, обачності та відповідності доходів і витрат у часі. Встановлено, що підприємство застосовує національні стандарти бухгалтерського обліку, веде синтетичний і аналітичний облік розрахунків у відповідності до нормативних вимог.

У межах аудиторської перевірки були застосовані такі методичні прийоми, як документальна перевірка, інвентаризація, арифметичний і логічний контроль, аналітичні процедури та економічний аналіз. У ході документальної перевірки виявлено, що первинні документи належно оформлені, акти звірки з основними контрагентами проводяться щоквартально. Проте виявлено випадки несвоєчасного оформлення актів звірки з деякими дебіторами, що може свідчити про недостатню внутрішню координацію з контрагентами.

За результатами інвентаризації дебіторської заборгованості встановлено, що більшість боргів є реальними та підтвердженими відповідними документами. Разом з тим, виявлено наявність простроченої дебіторської заборгованості, яка не була належним чином прокласифікована як сумнівна. Це свідчить про потребу перегляду порядку формування резерву сумнівних боргів.

Щодо кредиторської заборгованості, її облік ведеться коректно, виявлено незначні випадки затримок у відображенні деяких зобов'язань у бухгалтерських регістрах. В цілому, структура кредиторської заборгованості є типовою для діяльності підприємства лісового господарства, а рівень кредиторської заборгованості не перевищує допустимих показників ліквідності.

У результаті аналітичного та економічного аналізу встановлено, що показники обіговості дебіторської заборгованості залишаються стабільними, проте їх поліпшення можливе за умови більш жорсткого контролю за строками розрахунків з покупцями.

АУДИТОРСЬКИЙ ВИСНОВОК

щодо достовірності обліку дебіторської та кредиторської заборгованості філії «Львівське лісове господарство» Державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»

Мною, незалежним аудитором, було проведено аудит інформації щодо дебіторської та кредиторської заборгованості, відображеної у фінансовій звітності філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України» за звітний період, що закінчився 31 грудня 2024 року.

Метою аудиту було підтвердження достовірності та повноти розкриття інформації про розрахунки з дебіторами і кредиторами, відповідності ведення обліку вимогам чинного законодавства та стандартів бухгалтерського обліку, а також оцінка впливу вказаних статей балансу на фінансовий стан підприємства.

Керівництво підприємства несе відповідальність за підготовку та достовірне представлення фінансової звітності, зокрема інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість. Це включає розробку,

впровадження та підтримку системи внутрішнього контролю, яка забезпечує належне відображення відповідних господарських операцій.

Наша відповідальність полягає в тому, щоб на основі проведеного аудиту висловити професійну думку щодо достовірності обліку дебіторської та кредиторської заборгованості. Аудит проведено відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, які вимагають дотримання етичних норм та планування і виконання аудиту з метою отримання достатніх аудиторських доказів.

Аудит включав оцінку облікової політики щодо розрахунків, аналіз внутрішнього контролю, перевірку первинної документації, аналітичні процедури, проведення вибіркового тестів та інвентаризації.

У ході аудиторської перевірки було проаналізовано:

- відповідність обліку дебіторської та кредиторської заборгованості чинному законодавству;
- наявність, підтверженість і обґрунтованість сум дебіторської і кредиторської заборгованості;
- своєчасність інвентаризацій та актів звірки з контрагентами;
- відображення резервів під сумнівну дебіторську заборгованість;
- наявність прострочених зобов'язань та їх класифікація;
- відповідність звітних даних фактичним обліковим записам.

На нашу думку, за винятком впливу питань, викладених у розділі «Підстава для висновку з умовою», фінансова звітність у частині дебіторської та кредиторської заборгованості філії «Львівське лісове господарство» ДСГП «Ліси України» подає достовірну і об'єктивну інформацію відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та чинного законодавства України.

У ході аудиту виявлено, що філією не було створено резерву сумнівних боргів щодо простроченої дебіторської заборгованості на відповідну суму, хоча вона перевищує строк позовної давності. Це суперечить вимогам П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Крім того, в окремих випадках акти звірки не

підписані контрагентами, що знижує рівень документального підтвердження залишків.

Наведені обставини не мають суттєвого впливу на загальну достовірність звітності, однак потребують врахування при ухваленні управлінських рішень.

Рекомендовано вдосконалити політику управління дебіторською заборгованістю, автоматизувати контроль за строками погашення заборгованості та переглянути внутрішній контроль за формуванням резервів.

8. Дата, місце, підпис

Дата складання висновку: 30.05.2025р.

Місце: м. Львів вул. ген. Чупринки 105.

Аудитор: Олександра ЛЕВКІВСЬКА

Сертифікат аудитора № 12345678. Печатка, підпис

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У процесі дослідження нами було ґрунтовно проаналізовано трактування понять дебіторської та кредиторської заборгованості як у чинних нормативно-правових документах, так і з позицій провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Це дозволило не лише зіставити різні підходи до розуміння сутності даних економічних категорій, але й сформулювати власне бачення їх визначень, адаптоване до сучасних реалій господарської діяльності.

Зокрема, дебіторську заборгованість ми пропонуємо розглядати як активну частину майнового стану підприємства, що представлена грошовими коштами або матеріальними ресурсами, які на даний момент вилучені з обороту внаслідок невиконання зобов'язань контрагентами. По суті, це фінансові або матеріальні ресурси, які тимчасово не беруть участі в кругообігу оборотного капіталу підприємства, але на які воно має законне право вимоги.

Кредиторську заборгованість доцільно тлумачити як частину капіталу, що на певному етапі господарського процесу опинилася під правовим обов'язком підприємства перед третіми особами (постачальниками, підрядниками, бюджетом тощо). Ця заборгованість є результатом виникнення зобов'язань, що виникають у момент здійснення закупівель або отримання послуг, і є складовою правовідносин між боржником та кредитором.

У результаті аналізу основних нормативно-правових актів, що регулюють порядок ведення обліку розрахунків за дебіторською та кредиторською заборгованістю, виявлено низку проблемних аспектів. Зокрема, в окремих випадках нормативні джерела містять суперечливі тлумачення понять, що ускладнює їх однозначне застосування в практиці бухгалтерського обліку.

Особливу увагу варто звернути на Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість", у якому, на нашу думку, необхідно чітко розмежувати поняття короткострокової та довгострокової дебіторської заборгованості. Це обумовлено тим, що в бухгалтерському обліку зазначені види заборгованостей відображаються на різних рахунках, однак відповідна

диференціація у вищезазначеному стандарті відсутня. Тому вважаємо за доцільне ініціювати внесення змін до П(С)БО 10 з метою усунення розбіжностей та забезпечення більшої точності в обліковому процесі.

Обсяг реалізованої продукції у 2023 році порівняно з 2022 зріс в 9,45 разів (+844,89%). Це є результатом або значного розширення діяльності, або освоєння нових ринків збуту. У 2024 році відбулось зменшення виручки на 10,7%, що може бути пов'язано зі зниженням попиту, падінням цін, зміною ринкових умов або обмеженням у виробничій діяльності.

Собівартість реалізованої продукції зросла на 1 031% у 2023 році, що свідчить про значні виробничі витрати, які супроводжували збільшення обсягів продажу. У 2024 році собівартість зменшилася на 25%, що позитивно позначилось на збільшенні валового прибутку. Це може свідчити про ефективні заходи зі скорочення витрат або модернізацію виробництва.

Значне збільшення матеріальних витрат у 2023 році (+1093,68%) пояснюється розширенням обсягів виробництва. Водночас у 2024 році витрати зменшились більш ніж на 62%, що може бути наслідком оптимізації закупівельної політики, заміни матеріалів, покращення логістики або зменшення цін на сировину.

Середньорічна вартість основних засобів зросла в 2,8 рази у 2023 і ще в 2,4 рази в 2024 році, що свідчить про масштабні капіталовкладення у модернізацію, оновлення технічного парку, закупівлю обладнання.

Хоча чисельність працівників зменшилася на 8,3% за період 2022–2024 років, фонд оплати праці зріс на 25,5%, а середньомісячна заробітна плата зросла на 36,8%. Це свідчить про: політику стимулювання продуктивності праці, можливий перехід до більш кваліфікованої праці, покращення умов праці та соціальної мотивації персоналу

У 2023 році спостерігається максимум фондівіддачі – 9,06 грн/грн, що свідчить про максимальну ефективність використання основних засобів. У 2024 році показник зменшився до 3,36 грн/грн, що пов'язано із значним зростанням основних фондів, які поки ще не дали повного ефекту. Аналогічно,

фондомісткість у 2024 підвищилась, що означає більшу потребу в інвестуванні на одиницю реалізації.

Після зниження матеріаловіддачі у 2023 році, у 2024 вона значно зросла (+135,12%), що говорить про ефективніше використання матеріалів, зниження втрат, покращення планування виробничих процесів.

Зростання валовий прибуток на 49,9 млн грн у 2023 і ще на 15,9 млн грн у 2024 свідчить про зміцнення прибуткової бази підприємства. При цьому питома вага валового прибутку у виручці збільшується, що є ознакою ефективнішої господарської діяльності.

Вражаюче зростання продемонстрував чистий прибуток з 174 тис. грн у 2022 до 40,2 млн грн у 2024 – це ключовий позитивний результат.

Показник рентабельності реалізованої продукції зріс із 0,76% у 2022 до 21,3% у 2024, тобто майже в 28 разів. Це показує, що виробництво не тільки стало прибутковим, а й стійко рентабельним.

Філія “Львівське ЛГ” демонструє стабільне зростання ефективності у період 2022–2024 років, що підтверджується динамікою прибутку, рентабельності, продуктивності праці та зростанням зарплати.

Для забезпечення стабільного розвитку та покращення фінансового стану підприємства надзвичайно важливим є ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, а також постійний моніторинг їхнього раціонального співвідношення. Збалансоване управління цими показниками дозволяє підтримувати належний рівень ліквідності, уникати касових розривів та забезпечувати безперервність операційної діяльності.

Запровадження запропонованих заходів щодо зниження обсягів дебіторської і кредиторської заборгованості сприятиме не лише зменшенню їх питомої ваги в структурі балансу, але й покращить ефективність використання фінансових ресурсів, а також дозволить усунути наявні фінансові труднощі. Результатом стане підвищення загальної фінансової стійкості та зростання прибутковості підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. // <http://rada.gov.ua>.
2. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р. // <http://rada.gov.ua>.
3. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 р. // <http://rada.gov.ua>.
4. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.97р. №723.
5. Про платіжні системи і переказ грошей в Україні: Закон України від 05.04.01.р. № 2346-III.
6. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05.04.01р., № 2374-3.
7. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.95р., № 265/95ВР
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999р., № 996-XIV;
9. Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: інструкція із застосування № 291 від 30.11.99р.
10. Інструкція про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України. Постанова Правління НБУ від 19.02.01р. №69.
11. Інструкція про порядок відкриття, використання та закриття рахунків у національній та іноземних валютах. Постанова Правління НБУ від 12.11.03.р. № 495.
12. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті. Постанова Правління НБУ від 21.01.04.р. №22.
13. Інструкція про касові операції в банках України Постанова Правління НБУ від 14.08.03р. № 337.
14. НП(С)БО №1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджене наказом Міністерством фінансів України № 73 від 07.02.2013 р.
15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №2 “Баланс”, затверджений наказом МФУ від 31.03.99р. №87.
16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №3 “Звіт про фінансові результати”, затверджений наказом МФУ від 31.03.99р. №87.

17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №4 “Звіт про рух грошових коштів”, затверджений наказом МФУ від 31.03.99р. №87.
18. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10 “Дебіторська заборгованість”, затверджений наказом МФУ від 08.10.99р. №237.
19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №11 “Зобов’язання”, затверджений наказом МФУ від 31.01.00р. №20.
20. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №15 “Доходи”, затверджений наказом МФУ від 29.11.99р. №290.
21. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №16 “Витрати”, затверджений наказом МФУ від 31.12.99р. №318.
22. Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку №14 “Оренда”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000р. № 181 зі змінами і доповненнями.
23. Андрущенко В.Л., Осмятченко В.О., Ізмайлов Я.О., Тучак Т.В. та ін. Податкова система : [навч. посіб.] Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 492 с.
24. Аудит: [навч. посіб.] / Л. І. Жидєєва, О. П. Колісник, К. Д. Саямон-Міхєєва. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 312 с. Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 36:
25. Аудит: [підруч.] (в двох частинах); за ред. Грушко В.І. / Брадул О.М., Шепелюк В.А, Ільїна С.Б., Юнацький М.О., Хорошенюк А.П., Брадул Т.В., 4-те вид. доп. і перероб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 324 с.
26. Брадул О.М., Шепелюк В.А, Ільїна С.Б., Юнацький М.О., Хорошенюк А.П. Аудит: [підруч.]; за ред. Грушко В.І. 4-те вид. доп. і перероб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 324 с.
27. Буран С. А. Бухгалтерський облік (загальна теорія): [навч. посіб.]. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. 272 с.
28. Бухгалтерський облік / Осмятченко В. О., Тесленко Т. І., Герасименко О. М., Титенко Л. В., Скоробагач А. Є., Вавілов В. В. Київ: Простобук, 2017. 552 с.
29. Бухгалтерський облік: [навч. посіб.]. Харків, Видавничий дім «Гельветика», 2016. 392 с.

30. Бухгалтерський облік: [підруч.] / Р. Ф. Бруханський. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 480 с.
31. Довгопол Н.В., Полозова Т.В., Радченко М.О. Бухгалтерський облік: [навч. посіб.]. Харків: ХНУРЕ, 2021. 300 с.
32. Жидеєва Л.І., Колісник О.П., Салямон-Міхеєва К.Д. Аудит: [навч. посіб.] Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. 312 с.
33. Зелікман В.Д., Бондарчук І.М., Єрьоміна О.Л., Кравченко Т.В. Аудит: [навч. посіб.]. Частина І. Теоретичні засади аудиторської діяльності та її регулювання. Дніпро: НМетАУ, 2019. 107 с.
34. Ковальчук Т.М., Никифорак І.І. Облік і аудит: [навч. посіб.]; за ред. Т.М. Ковальчук. Вид. 2-ге, доп. та перероб. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 520 с.
35. Колісник Г.М., Слюсаренко В.Є. Аудит. [навч. посіб.].- Ужгород; ДВНЗ «УжНУ», 2015. - 296с.
36. Косяк А.П., Зубенко А.В. Бухгалтерський облік II: [навч. посіб.]. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2020. 326 с.
37. Краєвський В.М., Колісник О.П., Гуріна Н.В. та ін. Бухгалтерський облік : [навч. посіб.]. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 388 с.
38. Кузь В.І. Організація бухгалтерського обліку: [навч. посіб.]. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2019. 224 с.
39. Кузь В.І. Податкова система: [навч. посіб.] / Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. 37 Ю. Федьковича, 2022. 240 с
40. Левицька С.О., Осадча О.О., Антонюк О.Р., Зінкевич О.В. [та ін.]. Бухгалтерський облік в управлінні: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Рівне, 2023. 244 с.
41. Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік: [навч. посіб.] / О.В. Лишиленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 624 с.
42. Мардус Н.Ю. Аудит: [навч. посіб.] для студентів спеціальностей 071 «Облік і оподаткування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти усіх форм навчання вищих навчальних закладів. Харків: НТУ «ХПІ», 2022. 203 с.

43. Облік, аудит і оподаткування: бакалаврський курс. Частина 1: [навч. посіб.] для студентів спеціальностей 071 «Облік і оподаткування» / Колектив авторів. За ред. проф. Мардус Н.Ю. Харків: НТУ «ХП», 2022. 523 с.
44. Облік. Оподаткування. Аудит: наук.-допом. бібліогр. покажч. / [упоряд. О.В. Олабоді] ; К.: Нац. ун-т харч. технол., Наук.-техн. б-ка, 2021. 234 с.
45. Огійчук М.Ф., Рагуліна І.І., Новіков І.Т. Аудит: [навч. посіб.]. Вид. 4-те, перероб. і допов. Київ: Алерта, 2020. 852 с.
46. Організація і методика аудиту: [навч. посіб.]. для закладів вищої освіти / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. І.А. Бержанір. Умань: ВПЦ «Візаві», 2022. 326 с.
47. Організація і методика аудиту: [навч. посіб.] / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. – К.: Каравела, 2005. – 560 с.
48. Плаксієнко В.Я., Верига Ю.А., Кулик В.А., Карпенко Є.А. Облік, оподаткування та аудит: [навч. посіб.]. [для студ. вищих навч. закл.]. К.: ЦУЛ, 2019. 509 с.
49. Плиса В. Й., Плиса З. П. Теорія бухгалтерського обліку: [підруч.]. Львів : Видавництво ННВК “АТБ”, 2023. 302 с.
50. Рязанова Н.О. Аудит: [навч.-методич. посіб.] Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. 234 с.
51. Рязанова Н.О. Бухгалтерський облік: [навч.-методич. посіб.]. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2022. 287 с.
52. Скоробогатова Н.Є. Бухгалтерський облік: практикум: [навч. посіб.]: КПП ім. Ігоря Сікорського. 2023. 114 с.
53. Ткаченко Н.М. Теорія бухгалтерського обліку : [підруч.] Друге видання, доповн. і переробл. К.: Алерта, 2020. 192 с.
54. Шкуліпа Л.В. Розвиток бухгалтерського обліку у вимірі міжнародних стандартів фінансової звітності та інноваційних технологій: методологія та практика : монографія. Ніжин: Видавництво «Орхідея» 2020. 616 с.